

Tereziánská iniciativa 94

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

leden 2019

Foto Michal Stránský

***Antonio Iturbe a Dita Krausová
při prezentaci knížky Odložený život
v knihkupectví Luxor***

Tragická ojedinelost šoa

Před 74 lety byl osvobozen vyhlazovací tábor Osvětim. V České republice si toto výročí připomínáme jako Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinů proti lidskosti.

„Je-li Osvětim všude, není nikde,“ napsal již před lety britský historik Peter Pulzer, a výstižně tak upozornil na nebezpečí zkreslení či zastření historicky tragicky ojedinelého nacistického válečného zločinu proti Židům. Desítky let od skončení války je toto nebezpečí stále aktuálnější. Vždyť v obecném povědomí se pojem holocaust, či v židovském prostředí obvyklejší hebrejské šoa, čím dál častěji chápe jako obecný termín pro masové vraždění a obzvláštní krutost jako v případě vyhlazení přibližně 6 milionů evropských Židů nacisty a jejich pomahači.

Holocaustu však nelze dát množné číslo. Nepostihuje válečné běsnění jako takové, jež nehledí na civilní oběti, a šoa nelze také ztotožnit s vražděním zdůvodněným politicky, nábožensky či národnostně. Takovému pronásledování byly, žel, v dějinách vystaveny miliony lidí, přičemž takto spáchané zločiny počínání nacistů v některých ohledech předznamenaly nebo se jimi později částečně inspirovaly.

„Ne všechny oběti byly Židé, ale oběťmi byli všichni Židé,“ napsal nositel Nobelovy ceny míru Elie Wiesel. Termín holocaust, šoa, proto není ani zcela totožný s pojmem

genocida. Jako hrůzně jedinečný případ genocidy extrémní a absolutní totiž sahá ještě dál: popírá život v jeho podstatě.

Židé si dle nacistů zasloužili smrt jen proto, že se narodili, a jejich možným potomkům byl život upřen ještě dříve, než spatřili světlo světa. A tato ideologická, rasová motivace, zlo až metafyzické, nezůstaly teorií. Nacisté a jejich pomahači převedli nenávistnou ideologii v zločiny, na nichž se podílely všechny složky německé společnosti: správní aparát, věda, průmysl, doprava, vojáci i civilisté. Lidská vynalézavost a výkonná organizace byly použity k vyhlazování průmyslovým způsobem. Tak se vražedným nástrojem staly nejen zbraně, ale například i nákladní auta s odvodem výfukových plynů na zakrytou korbu, na niž byly nacpány oběti. Tak byly zkonstruovány plynové komory, kalkulující s teplotou nahuštěných těl ve vztahu k optimálnímu účinku plynu. Pro vyhlazovací tábor Osvětim zase byly speciálně navrženy zvlášť výkonné spalovny pro co nejrychlejší pálení tisíců udušených lidí.

Svou motivací, provedením i rozsahem proto holocaust představuje ojedinele hrůzný zločin bez obdoby v dějinách lidského rodu. Neznamena to však, že by umenšoval utrpení jiná. „Existují dva aspekty genocidy Židů, kterou nazýváme holocaustem,“ napsal izraelský historik Jehuda Bauer. „Jedním je specifčnost židovského osudu, druhým jeho univerzální dopad. Tyto aspekty jsou dvěma stranami jedné mince. Židé byli konkrétní oběti. Důsledky jsou však univerzální, protože kdo ví, kdo bude Židem příště.“

Leo Pavlát

(text odvysílaný Českým rozhlasem 27. ledna 2019)

DEN PAMÁTKY OBĚTÍ HOLOCAUSTU A PŘEDCHÁZENÍ ZLOČINŮM PROTI LIDSKOSTI

Tradiční vzpomínkové setkání se konalo v Senátu Parlamentu ČR v pátek 25. ledna 2019

Federace židovských obcí v ČR a Nadační fond obětem holocaustu uspořádaly v Senátu PČR vzpomínkové setkání, jehož se zúčastnili zástupci státní správy, diplomaté a především přeživší holocaust, aby si připomněli 74. výročí osvobození vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau, ke kterému došlo 27. ledna 1945.

Všechny přítomné uvítal Petr Papoušek, předseda FŽO v České republice.

Jaroslav Kubera, předseda Senátu PČR:

Dovolte mi vás přivítat v historických prostorách sídla Senátu Parlamentu České republiky. Toto setkání ústavních činitelů, představitelů Senátu i Poslanecké sněmovny, Federace židovských obcí v České republice a Nadačního fondu obětem holocaustu má dlouhou tradici.

Přesto, jako by se každý rok, a bohužel, čím dál naléhavěji a intenzivněji zdá, že náš boj proti antisemitismu nebere konce. Sledujeme jeho nárůst téměř po celé Evropě, sledujeme jistou liknavost elit při potírání antisemitismu, jsme svědky jakéhosi tichého obratu, kdy se z demokratické země, jediné ve svém neklidném regionu a tradičního přítele západních demokracií, vyznavače našich hodnot a oddaného spojence, stává poznenáhlu nepřítel jen proto, že ta země je židovská.

Ale antisemitismus není ve své podstatě jen nenávistí vůči všemu, co je židovské. Antisemitismus vyrůstá na podloží, které je neslučitelné s demokracií, s emancipací lidí, s tolerancí obecně, s principem osobní svobody.

A zodpovědnosti. Vždyť antisemitismus je odmítnutí zodpovědnosti, je to snaha přenést zodpovědnost, vinu na někoho jiného a jeho za to trestat. Proto se vždy ostře stavím se svými kolegy proti projevům antisemitismu, ať ho provádějí v rámci vládní politiky v Teheránu či v Irsku nebo u nás doma.

Čím to je, že ačkoliv se od konce druhé světové války pravidelně konají vzpomínkové akce na oběti holocaustu, často za přítomnosti čelných představitelů mnoha evropských států, antisemitismus narůstá?

Jak je možné, že případný budoucí premiér Velké Británie pan Corbyn ve svém projevu přirovná izraelskou vládu k nacistům a nemá to na jeho politickou kariéru žádný dopad?

Vždyť třetina Evropanů se dokonce myslí, že Židé mají příliš velký vliv na světové finančníctví a byznys. A dokonce jen 54 % Evropanů si myslí, že Židé mají právo na svůj vlastní stát. A 20 % mileniálů v USA si není jistých, zda slyšelo někdy o holocaustu.

Jaroslav Kubera

Radek Vondráček

V boji proti antisemitismu je nutné poukázat ještě na jeden aspekt. Politicko-hospodářský. Hospodářský a technologický vzestup Státu Izrael je samozřejmě trnem v oku jiným hegemonům v oblasti, jako jsou bohaté arabské státy, Írán a další země. Ti všichni jsou pro Evropu a celý západní svět nezanedbatelní spoluhráči na globálním hřišti.

Ale my nesmíme dovolit, aby se nám Evropanům takové trestuhodné politické klíčkování vymstilo. Prolínání existence demokratického a suverénního státu s projevy antisemitismu je nepřijatelné. Bez nadsázky tu říkám. Padne-li Izrael, padne náš západní svět. Hrůzný stín minulosti holocaustu bohužel stále nepatří jen do učebnic dějepisu, je stále živý a hrozí novými tragédiemi. A dnes se navíc stává součástí ideologického boje. O holocaustu dnes mluví někdo, často v těch nejneuvěřitelnějších souvislostech. Hrůzu tragédie šoa tak vybydluje, tuneluje, jak se v Česku říká, a rozmělnuje.

A to je stejně nebezpečné, jako zapomínat na samotný fakt holocaustu.

A nejde samozřejmě jenom o antisemitismus. To, co tu říkám o stále přítomné nenávisti k Židům, platí například i o Romech. I oni jsou pořád a stále dokola vystavováni společenské šikaně, občas někdo vhodí hořlavinu do romského domku a jakoby se nic neděje.

Ale to je špatně.

Mějme to na paměti a nesmiřujme se s touto skutečností.

Radek Vondráček, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR:

Od roku 2005 je výročí osvobození bývalého nacistického koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka) díky společnému úsilí České republiky a dalších více než 100 států světa v OSN Dnem památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti.

Já bych se teď s vámi rád podělil o svůj osobní příběh, který je spojen s tímto výročím a který jsem v minulém roce prožil a který mne výrazně ovlivnil.

Hovořil jsem zde před vámi před rokem poprvé jako čerstvý předseda Poslanecké sněmovny. Setkal jsem se zástupci Židovské obce a diskutovali jsme o situaci ve světě a vzrůstajícím antisemitismu.

Poté jsem navštívil, a trochu se nyní za to stydím, opravdu poprvé ve svém životě Terezín a promluvil na velmi emotivní tryzně.

A konečně při své návštěvě Izraele jsem navštívil muzeum holocaustu Yad Vashem. Něco takového vás změní. Každého, aspoň trochu citlivého člověka to musí změnit. Rovněž jsem podpořil uspořádání výstavy v prostorách Poslanecké sněmovny věnované vyhlazovacím táborům ve východní Evropě.

Naše sněmovna s organizací „Živá paměť“ tento týden uspořádala odborný seminář o genocidě Romů ve 2. světové válce. Také při celé řadě mých zahraničních cest a návštěv v ČR jsme se k minulosti, k době nacismu vraceli, abychom zároveň nalézali správná slova pro naši budoucnost.

Do minulosti míří dnes naše úcta věnovaná obětem, které nepřezily. Rovněž i vděk hrdinům na všech frontách a v domácím odboji a i přímo v koncentračních táborech, kteří nacistické šílenství pomohli ukončit.

V Terezíně jsem vloni řekl, že je nezbytné naslouchat přeživším, číst vzpomínky těch, kteří se dnešních dnů nedožili a snažit se pochopit nejen jednotlivosti, ale i kontext tragédie. Vyprávění obětí, příběhy oceněných vyznamenáním *Spravedlivý mezi národy* jsou důležité k tomu, aby naše generace byla schopna předat memento našim dětem. Aby se děti měly koho zeptat a my, abychom byli schopni jim odpovědět a pomoci nacházet jejich cestu k poznání.

Z tohoto poznání plynou dvě ponaučení do budoucnosti:

- jen člověk člověku může ublížit a jen člověk člověku může pomoci;
- bezpečnost a svobodu nás všech chrání odolný a demokratický stát.

Obojí je podmínkou pro naši budoucnost. Na jedné straně odhodlání vzdorovat lhostejnosti, cítit odpovědnost, aby se nic takového neopakovalo, a na druhé straně povinnost hájit státnost naší České republiky, demokracii, svobodu a odpovědnost...

A právě proto také respektuji a ctím státnost izraelskou.

Podobně jako o tento památný den se i tehdy před sedmdesáti lety mezinárodní společenství zasloužilo o vznik Státu Izrael. Československo při jeho zrodu politicky i vojensky. V nejlepší masarykovské tradici zrodu nové státnosti v nejtěžších chvílích ohrožení pomáhalo.

Zlo a lež mohou nabývat nejrůznějších podob; často přicházejí nenápadně, proto je nutné jim čelit v jejich prvních příznacích. Stojí v přímém protikladu k myšlence tohoto památného dne. Trivializují, vymazávají a ničí vzpomínku na oběti vyhlazovacích táborů, ignorují odboj a hrdinství.

Zlo a lež má jméno antisemitismus.

Jsem hrdý na to, že máme historicky jako společnost slušnou odolnost k těmto projevům. Není tomu tak všude ve světě, bohužel. Mimochodem, Tóra zakazuje lživá a falešná slova. Zároveň učí a nabádá distancovat se od nich.

Proto musíme být aktivní. Je důležité věci si společně u nás, i na mezinárodní úrovni ujasnit.

Dnes mohu tady hrdě oznámit, že jsme v Poslanecké sněmovně právě přijali usnesení k antisemitismu. Deklaratorně se hlásíme k hodnotě, kterou civilizovaný svět sdílí a k čemu naše země a osobně mnozí z Vás zde v sále přispěli.

Písemná zpráva Andreje Babiše, předsedy vlády ČR:

(Přednesl Tomáš Kraus, který celé dopolední setkání moderoval.)

Děkuji Vám za pozvání na Vaše shromáždění, kterého bych se velice rád zúčastnil, ale pracovní povinnosti mi to tentokrát bohužel nedovolují.

Dovolte mi proto, abych alespoň touto cestou pozdravil obzvláště ty z vás, kteří přežili hrůzy nacistického běsnění v období druhé světové války. S některými z vás se znám osobně. Sešel jsem se i s těmi z Vás, kteří jako děti museli opustit své domovy a rodiny a přežili jen díky dnes světově známé záchranné akci Sira Nicholase Wintona. Vaše osobní příběhy mne vždy velmi dojímaly.

Dnes si připomínáme památku obětí holocaustu. Víme to my a ví to i celý svět, že těch nevinných dětí, ale i žen a mužů, kteří nepřežili nacistické peklo koncentračních a vyhlazovacích táborů, bylo na šest milionů. Ti další, kteří měli to štěstí a dokázali přežít, byli poznamenáni na celý život.

Šest milionů je obrovské číslo. Je tak obrovské, že si vlastně pod ním nedokážeme představit nic konkrétního. Teprve jednotlivé příběhy mohou být poučením pro nás a pro naši současnost a budoucnost.

Ano, jsou to již téměř tři čtvrtiny století, ale mnozí z těch, kteří se tehdy stali obětmi nelidské perzekuce, jsou stále mezi námi. Ví, není Vás již mnoho. Ale o to více si cením toho, že se dokážete o své, často velice traumatické příběhy podělit s námi, kteří jsme onu nelidskou dobu nezažili. Ví, že mnozí, a především mnohé z Vás stále jezdí po školách a besedují s mladými lidmi, a to dokonce i mimo naší republiku. Je to obdivuhodné a velice si toho vážím, protože pro studenty je setkání s takovýmto pamětníkem daleko cennější, než semestr vysokoškolského studia historie.

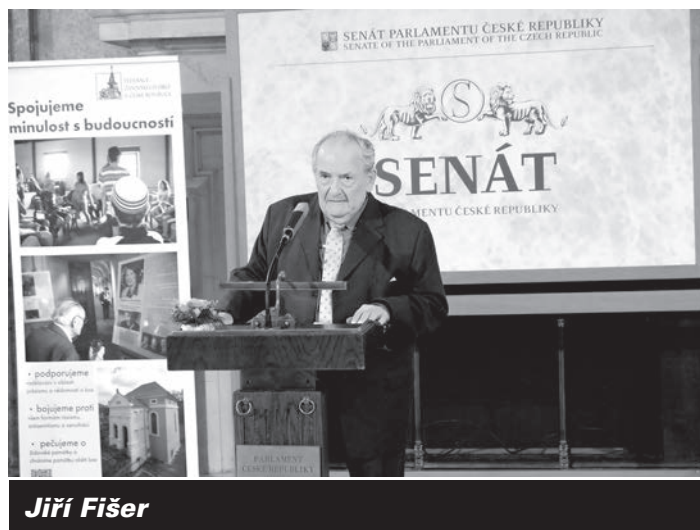
Dovolte, abych vás ujistil, že jak já osobně, tak i má vláda, stojí při vás. Ví, že obě komory našeho parlamentu právě teď chystají usnesení, kterým bychom se měli zásadně vypořádat s projevy antisemitismu u nás. Ví, že antisemitismus v naší zemi nepředstavuje tak velký problém, ale od svých kolegů v zahraničí, především v západní Evropě taky ví, že je to faktor, který je nebezpečný nejen pro židovskou

komunitu, ale pro celou společnost. Tuto iniciativu parlamentu proto jednoznačně vítám.

Vážený přítel, rád bych vás ujistil, že nejen Vaše utrpení, ale především Vaše statečnost, odvaha a Vaše odhodlání budou pro nás vždy příkladem a vzorem, abychom již nikdy nedopustili to, co se stalo před sedmdesáti čtyřmi lety.

Přeji Vám všem pevně zdraví a budu se těšit na osobní setkání s mnohými z Vás.

Jiří Fišer, bývalý vězeň nacistického vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau:

Narodil jsem se v roce 1936 v České Třebové, kde můj tatínek pracoval jako zaměstnanec Československé státní dráhy. Na počátku okupace byl zatčen za protistátní činnost, odvezen do Říše a popraven. My jsme bydleli v Nesovicích u Brna, odkud jsem byl počátkem dubna roku 1942, jako šestiletý chlapec, deportován společně s matkou, sestrou Věrou a bratrem Josefem do terezínského ghetta. S bratrem Josefem jsme byli dvojčata.

Důvod pro věznění byl náš židovský původ. V ghettu jsme byli drženi dva roky. V tomto neutěšeném prostředí se čas vlekl velmi pomalu a my jsme nejvíce toužili po návratu domů. Do školy jsme chodili jen krátkou dobu. Často jsme museli pomáhat při úklidu vězeňského dvora a v zimním období jsme také myli nádoby a škrábali brambory ve vězeňské kuchyni.

Ve volných chvílích jsme si vytvářeli figurky a hračky z plastelíny, vystřihovali z knížek obrázky pohádkových bytostí a později jsme si dokonce vytvořili malé loutkové divadlo. Účinkovali jsme i v *opravdovém* divadle, které se hrálo v provizorních prostorách na půdě nad kasárnami.

Náš terezínský pobyt byl náhle ukončen 15. května 1944, kdy jsme byli s celou rodinou deportováni transportem DZ 410–413 do obávané Osvětimi. Cesta trvala tři dny a dvě noci a nám se zdála nekonečná.

Byli jsme namačkáni v nákladních vagónech bez jídla a pití. Cestou několik lidí zemřelo. Nejsmutněji nám bylo, když jsme projížděli přes naše rodné město Českou Třebovou. Stáli jsme na zavazadlech a malým okénkem jsme se dívali na známá místa, která byla na dosah ruky a přesto pro nás tak vzdálená a nedostupná.

Hned po ranním příjezdu jsme byli umístěni do rodinného „Terezínského“ tábora B II b. Tam jsme společně bydleli v dřevěném baráku až do osudné noci z 10. na 11. července 1944, kdy byl rodinný tábor zlikvidován a v plynových komorách byli zavražděni všichni práce neschopní a také práce schopné ženy, které se nechtěly odloučit od svých dětí. Mezi nimi byla i naše maminka a sestra Věra. Maminka se nechtěla vzdát své dcery, a tak musely zemřít obě. Věře bylo deset let.

Můj bratr Josef a já jsme se zachránili jen proto, že jsme byli dvojčata. S několika desítkami ostatních dvojčat z Itálie, Maďarska, Rakouska a jiných států jsme byli umístěni do zvláštního *nemocničního oddělení*, kam pravidelně docházel Josef Mengele.

Pravidelně nás vyšetřoval, porovnával míry, váhy, otisky prstů, délky nehtů a mnohé jiné údaje. Každý měsíc nám odebíral krev na laboratorní rozборы. Jindy nám naočkoval látky, které například způsobovaly horečnaté onemocnění, a potom sledoval, zda reakce a průběh nemoci je u obou dvojčat stejný.

Byli jsme děti a zejména z počátku jsme se domnívali, že jsme opravdu nemocní a že nás doktor léčí, abychom se co nejdříve uzdravili. Za odběr krve jsme dostávali několik kostek cukru a přilepení ke stravě.

Osvětím se nám podařilo přežít díky tomu, že jsme byli děti a brali jsme vše jako nutné zlo, ze kterého jsme neměli rozum. Proto jsme prožité hrůzy snášeli jinak a s větší lhostejností a nadějí než dospělí. Velký pocit zděšení se dostavil až později, po válce, když jsme se dozvídali, co se dělo v jiných odděleních.

Mengele tam nebyl sám. Bylo tam několik jiných německých doktorů, kteří nebyli o nic lepší než jejich šéf. Svou horlivostí předháněli jeden druhého. Také tam bylo několik lékařů – vězňů. Ti se nám snažili ulehčit osud, ale jen v rámci daných možností. Za nedodržení předpisů či pokynů jim hrozil trest smrti, tak jako ostatním vězňům.

Osvobození jsme se dočkali 27. ledna 1945. Vzpomínám si, že vojáci Rudé armády byli velmi unavení a vyčerpaní. Dokonce mám za to, že byli vyhládlí skoro jako my. Prý tak spěchali k našemu táboru, aby nás co nejdříve zachránili, že jejich zásobování zůstalo někde daleko vzadu. Chovali se k nám moc dobře. I když za sebou měli několikaleté strádání, kdy se dívali smrti do očí každý den, to, co viděli v Osvětimi, na ně silně zapůsobilo. Záhy se začali starat o naši výživu, ošacení i léčení.

Naše cesta domů byla poměrně složitá. Jako jediní z rodiny jsme přežili. Místo jména jsme měli jen vytetovaná čísla. Rodiče a domov jsme neměli. Byli jsme přemístěni do Košic, do dětského domova, kde jsme se zotavovali z traumat, která jsme prožili během věznění. Po čtyřměsíčním pátrání nás na Slovensku našel náš strýc Emil. Vzal nás zpět do Nesovic a ujal se naší další výchovy. Později jsme se přestěhovali do Loštic.

Přál bych si, aby se již nikdy neopakovaly hrůzy nacismu a násilí. Proto Vás všechny prosím, abyste nemlčeli a v zárodku odhalovali všechny projevy intolerance, antisemitismu, rasové nenávisti i omezování svobody, a to nejen v naší zemi, ale všude na světě.

Monika Mihaličková

Monika Mihaličková, psycholožka, zástupkyně romské menšiny:

Vážené dámy, vážení pánové, vy, kteří jste přežili holocaust, vážení zákonodárci,

„Vystavíme vesnici pro lůzu... Neumíš se chovat, nemůžeš s námi žít, ... Ani deratizační prostředky na tu havěť nestačí... Nepřizpůsobivé není třeba řešit, ale vyřešit“... „Když lidé vylepšují zvířata a rostliny šlechtitelskou prací, tak se nad tím nikdo nepozastavuje. Když to samé chceme udělat s lidmi, tak je to špatně. Všichni ale vědí, že krásné modré oči jsou na klinikách žádané.“

Na podzim minulého roku jsme měli v České republice volby do zastupitelstev obcí a do Senátu. Podílela jsem se intenzivně s dalšími kolegy z organizace ROMANO NET a ROMEA na kampani s názvem ME DŽAV! A so tu?, česky „Já jdu! A co ty?“ Cílem této kampaně bylo, aby si Romové uvědomili význam voleb a zvýšila se tak jejich volební účast. A to se nám také podařilo, neboť jsme dosáhli na mnoha místech naprosto nejvyšší volební účasti romské populace za celou dobu existence České republiky. Příkladem může být severočeský Chánov.

Ale to, na co jsme v průběhu těchto voleb naráželi, bylo mnohdy dechberoucí. Ty výroky, které jsem citovala v úvodu, jsou totiž, vážené dámy a vážení pánové, výroky, které před pár měsíci ve volební kampani zazněly. Ano, i takové výroky zaznívají ve volbách jedné z nejdemokratičtějších zemí světa. V České republice, uprostřed demokratické Evropy.

A to mě přivádí na otázku, zda to tu není znovu? Zda znovu někdo nechce strkat lidi za ostnaté dráty a přijímat konečná řešení? Protože jak jinak si můžeme vysvětlit slova, která ve volební kampani zazněla?

Co všechno si představíte, když se řekne: „Nepřizpůsobivé není třeba řešit, ale vyřešit?“

Omlouvám se přítomným přeživším. Myslím, že si ani nedokážu představit, co vše se vám teď honí hlavou.

Údajně i můj dědeček, kterého já jsem nezažila, měl na předloktí vytetované číslo. Jeho dva bratry do lágru ani nedovezli. Jednoho zastřelili a druhého oběsili. Děda ty hrůzy přežil, ale nikdy o nich nechtěl mluvit.

Nechci, aby se něco podobného opakovalo. Proto jsem se rozhodla tomuto jednání postavit a podala jsem trestní oznámení. A přidalo se ke mně mnoho dalších občanů. Policie České republiky nám minulý týden doručila vyznamení, ve kterém uvádí, že v případě politického uskupení, které v komunálních volbách uspělo, se o trestný čin ani přestupek nejedná, a případ odložila. Naopak v případě strany, která neuspěla, bylo trestní oznámení označeno jako možný přestupek a Policie ho předala k dalšímu řešení. Zajímavé, že ano?

Do boje se postavili i další lidé, zejména pak čtyři státní pánové z Chánova, kteří se nebáli obrátit i na Krajský soud v Ústí nad Labem a následně i na Ústavní soud s volební stížností. To udělali i přesto, že věděli, že jim to přinese značné problémy, například v zaměstnání. O to více je třeba si jejich činu vážít.

Volební stížností a následnou ústavní stížností se tito čtyři hrdinové domáhali vyslovení neplatnosti voleb do zastupitelstva města Most nebo vyloučení všech kandidátů těch volebních stran, které výše uvedené výroky v rámci volební kampaně použily. Zároveň se ve stížnosti poukazovalo na to, že v České republice neexistuje žádná předvolební soudní ochrana, která je běžným institutem v jiných evropských zemích.

Abych to vysvětlila. Předvolební soudní ochrana spočívá v tom, že volební soud má možnost zasáhnout do průběhu volební kampaně ještě před samotnou volbou voličů, a to v případě, když je mu svěřena pravomoc rozhodnout o stažení závadných volebních materiálů, které svým obsahem porušují lidská práva, a zabránit tak tomu, aby voliči byli takto ovlivněni. K zavedení takové předvolební ochrany totiž již v minulosti Ústavní soud a Parlament České republiky několikrát vyzýval. Ústavní soud dal stěžovatelům za pravdu, když ve svém rozsudku uvedl, že právní úprava je kusá a že se situace navíc zhoršila po poslední úpravě volebních zákonů, která nabyla účinnosti 1. 1. 2017. Jinými slovy, ty zákony jsou tak špatné, že nedokážou zabránit ani takovým hrůzám. Ústavní soud současně sdělil, že není schopen sám volební předpis vytvořit. To může udělat pouze Parlament České republiky.

Nicméně tito čtyři pánové to nevzdali a vedou boj dál. Společně s pro mě největší hrdinkou, advokátkou, která se celé kauzy ujala bez nároku na odměnu a ze svého hlubokého přesvědčení, postaveném na tom, že je nutné chránit základní demokratické hodnoty tohoto státu. Obrátili se před pár dny se stížností k Evropskému soudu pro lidská práva. A i když mě jako občana mrzí, že to muselo dojít takto daleko, tak budu ráda, pokud bude v tomto případě Česká republika Evropským soudem pro lidská práva odsouzena. Obzvláště s vidinou toho, že před sebou máme volby do Evropského parlamentu a za dva roky volby do Sněmovny.

Demokracie jistě není a nikdy nebude dokonalým systémem. Je to však nejlepší systém, ve kterém se dá žít. Nic lepšího nikdo zatím nevymyslel. Je to systém, ve kterém je lidem zaručena nejvyšší míra svobody ze všech známých politických systémů. Ale demokracie má také jednu historicky prokázanou schopnost. Je za určitých okolností schopna

zničit sama sebe, a to tehdy, pokud nechrání své základní hodnoty. Václav Havel to vystihl velmi přesně: „Přirozenou nevýhodou demokracie je, že těm, kdo to s ní myslí poctivě, nesmírně svazuje ruce, zatímco těm, kteří ji neberou vážně, umožňuje téměř vše.“

A tak, pokud necháme takto podkopávat základy demokracie, nebudeme se moci divit, že se jednou probudíme ve státě, který demokratický nebude. Ve státě, kde lidé nebudou svobodní a rovní do své důstojnosti a práv. Ve státě, kde budou lidé rozlišováni dle rasy, pohlaví, jazyka, náboženství nebo národnostního či sociálního původu. Ve státě, kde nebudete mít zaručeno právo na život a osobní bezpečnost.

Rada z Vás jste zákonodárci. Chápu význam toho slova tak, že jste ti, kdo nám darují zákony. Tedy ti, kdo je vytváří. Jsme relativně mladá demokracie a ne všechny zákony jsou dokonalé. Ale jako občan vás chci požádat, abyste se pokusili upravit volební zákony tak, aby nedovolily opakování hrůz holocaustu...

Věra Jourová, evropská komisařka pro spravedlnost, spotřebitele a rovnost žen a mužů:

Věra Jourová

Mezinárodním dnem památky obětí holocaustu si připomínáme 6 milionů židovských mužů, žen a dětí, Romů a všech dalších obětí, které byly vyvražděny během holocaustu. 27. ledna před 74 lety osvobodila spojenecká vojska nacistický vyhlazovací tábor Osvětim-Březinka – místo, které je více než kterékoli jiné místo na světě symbolem hrůz a zločinů. V srdci Evropy tu antisemitismus dosáhl svého genocidního vrcholu, nenávisť vůči druhým byla chápána jako zabíjení druhých a slova nacistů a kolaborantů s nacismem přešla v činy. Po nenávisťných verbálních výrociích následovaly zločiny z nenávisť.

Nyní mají Židé v řadě evropských zemí opět strach. Opět jsou terčem nenávisťných verbálních projevů.

V nedávném průzkumu, kterým jsem pověřila Agenturu Evropské unie pro základní práva a který byl zaměřen na zkušenosti Židů v Evropě s antisemitismem a na jejich vnímání antisemitismu, 9 z 10 respondentů uvedlo, že v posledním pěti letech došlo v jejich zemi k nárůstu

antisemitismu. Potvrzují, že jsou nejenom oběťmi větší nenávisti, ale 75 % rovněž pozoruje narůstající nenávist a nenávistné verbální projevy vůči muslimům. ČR nebyla součástí tohoto průzkumu, ale všude platí, že u nenávisti nikdy nezůstává.

Vzdělání a připomínka holocaustu

Z dříve provedeného průzkumu víme, že připomínka holocaustu je pro židovskou identitu nejdůležitějším identifikačním faktorem.

Věc je o to naléhavější, neboť naše generace je poslední generací, která se s osobami, jež přežily holocaust, může setkat a která je může vyslechnout. Podle nedávného průzkumu CNN však třetina Evropanů tvrdí, že o holocaustu ví buď jenom málo, nebo vůbec nic. Přibližně jeden Evropan z 20 o holocaustu nikdy neslyšel. Je naší povinností zajistit, aby památka na šoa nevyumizela.

Připomínání holocaustu nestačí. Musíme se zajímat o žijící Židy a o jejich život. Podle průzkumu Eurobarometr, který jsem představila počátkem tohoto týdne, se pouze 3 % Evropanů považují za dobře obeznámené s židovskými zvyky a historií. (CZ 4 %.) Klíčem k lepšímu pochopení antisemitismu a jeho potírání je vzdělávání. To by se nemělo omezovat na památku holocaustu a jeho připomínání, ale mělo by zohledňovat související témata antisemitismu a života Židů v Evropě.

Jsem ráda, že jsme nedávno (29. listopadu 2018) uzavřeli proces, na jehož základě získala EU status trvalého mezinárodního partnerství u Mezinárodní aliance pro připomínku holocaustu, jejímž členem je i Česká republika.

Toto partnerství evropským institucím umožní navázat ještě užší vztahy s jednou z nejdůležitějších evropských organizací připomínajících holocaust. Budeme moci využít odborných zkušeností v oblastech, jako je popírání holocaustu a nové formy připomínání, které mají potenciál oslovit mladou generaci. Připomínání šoa by mělo být nadále výchozím bodem evropského projektu.

Antisemitismus

Na evropské úrovni byla přijata řada důležitých iniciativ, mezi nimi též usnesení Evropského parlamentu o antisemitismu a prohlášení o antisemitismu, které přijala dne 6. prosince 2018 Rada. Chtěla bych poděkovat české vládě za silnou podporu, kterou projevila při jednáních o tomto prohlášení.

Nicméně můžeme vydat kolik prohlášení chceme, ale musí dojít ke skutečné změně. Celkově se většina (70 %) lidí domnívá, že snahy jejich vlád o potírání antisemitismu nejsou účinné. (*Dané číslo je obzvláště vysoké v Polsku, Maďarsku, Španělsku a Švédsku (přes 80 %, v Polsku dokonce 91 %).*)

Proto jsem na začátku tohoto týdne navrhla, aby byla v rámci již existující odborné skupiny na vysoké úrovni pro boj proti rasismu a xenofobii vytvořena podskupina zaměřující se na uplatňování prohlášení Rady o antisemitismu. Prostřednictvím této skupiny bychom chtěli členským státům poskytnout podporu při provádění změn v příslušných politikách, které zlepší život Židů v jejich

zemi. S ohledem na důležitou úlohu židovské komunity v českém veřejném životě věřím, že Česká republika bude moci jít příkladem a přispět v rámci skupiny v otázce osvědčených postupů.

Naším cílem je zajistit, aby byla EU pro židovské komunity nadále dobrým a bezpečným místem. Jejich příslušníci by si neměli klást otázku, zda je jejich budoucnost či budoucnost jejich dětí v Evropě. Žádný člověk by se v Evropské unii nikdy neměl bát jít do synagogy nebo nosit jarmulku.

Čeká nás hodně práce. Ministr Petříček na nedávném setkání českých velvyslanců prohlásil, že Evropa by měla dělat nikoliv více, ale méně, zato efektivněji. A já s ním souhlasím. Musí to platit i pro boj proti antisemitismu. Aby se věci skutečně změnily, musíme spolupracovat – všichni a na všech úrovních.

Petr Papoušek, předseda Federace židovských obcí v ČR:

Petr Papoušek

Každoročně se v tuto dobu scházíme, abychom vzpomínali a nezapomněli. Často se ptám, co je naším cílem? A jsme v tom úspěšní? Je s podivem, že i v dnešní době můžeme zaznamenat vyjádření typu: Budoucnost tohoto státu není v úctě a vzpomínce k minulosti. Přeloženo – my si nepotřebujeme připomínat, kdo jsme a co jsme dělali nebo vykonali v minulosti, musíme se především zajímat o současnost. Ponaučení nás nezajímá, není důležité, k čemu by nám bylo.

Jsem rád a je tomu dobře, že český stát podpořil vznik památníku v Letech u Písku, na místě, které bylo součástí nacistické vyhlazovací mašinérie. Je dobře, že český stát financuje památník Terezín, je dobře, že český stát dlouhodobě podporuje a věřím, že bude podporovat Nadační fond obětí holocaustu, který také působí na poli vzdělávání a připomínky.

Je třeba znát naši minulost, abychom se poučili a bránili se, proti všem projevům, které vedou a končí v Osvětími. Bez pochopení naší minulosti to není možné. Především bych rád poděkoval přeživším, díky za sílu a odhodlání žít dál, za schopnost založit rodiny, inspirovat budoucí generace a také vyprávět svůj příběh, tak aby se historie neopakovala.

V aktuálním průzkumu eurobarometru Evropské komise v České republice zmiňuje 65 % respondentů špatnou informovanost o historii, zvycích a praktikách Židů (židovského ►

národa). Což je podle mne vysoké číslo. Nevědomost přináší strach a strach přechází v nenávist. Formální a neformální vzdělávání je způsobem jak bojovat proti těmto fenoménům. Společně bychom měli pracovat na tom, aby celková povědomost ve zmíněných tématech byla vyšší. Je třeba poděkovat veřejnoprávním médiím za službu informovanosti, kterou hrají na tomto poli. Je nezastupitelná.

Nedávno jsem měl možnost zhlédnout divadelní hru „Naše třída“. Divadelní znázornění masakru židovských obyvatel v Jedwabne svými sousedy, ne jednotkami SS. Jak je možné, že zcela normální lidé, montéři, ševci, rolníci, starosta, prostě všichni, jsou schopni ponížit, zostudit své sousedy a nakonec je brutálně zavraždit. Nenávist a přenášení vlastních problémů na druhé je staré jako lidstvo samo. Začíná to slovem, napsanou větou a končí činem. Tak jako tomu bylo při posledním útoku na synagogu v říjnu 2018 v USA. Je třeba jednoznačně označit projevy nenávisti na internetu a sociálních platformách, bojovat proti nim a hnát k odpovědnosti autory.

Je to jedním z důležitých způsobů jak se postavit celosvětově rostoucím projevům antisemitismu.

Na závěr bych rád poděkoval Parlamentu České republiky, jmenovitě předsedovi poslanecké sněmovny Radku Vondráčkovi a předsedovi senátu Jaroslavu Kuberovi, za iniciativu přijetí definice antisemitismu, která byla vytvořena v rámci Mezinárodní aliance paměti holocaustu (IHRA) v roce 2016. Česká republika se díky Parlamentu ČR připojuje k dalším evropským státům, které již tuto definici deklarativně přijaly. Důležitým aspektem definice je označení různorodosti dnešního antisemitismu s příklady, které se týkají i nepřiměřené kritiky Státu Izrael.

Elie Wiesel řekl: „Zůstat potichu a netečný představuje největší hřích ze všech.“

Foto Michal Stránský

Přednesené projevy byly dvakrát obohaceny hudební vložkou. Vystoupily Táňa Wajs (zpěv), Daniela Grygarová (housle) a Amaliya Abdurashidová (klavír).

Sněmovna přijala usnesení vycházející z pracovní definice antisemitismu,

kterou vypracovala Mezinárodní aliance pro připomínku holocaustu, sdružující evropské země včetně České republiky, státy Severní Ameriky, Argentinu a Izrael. Návrh byl jednomyslně přijat na plenárním zasedání této mezivládní organizace v květnu 2016.

„My, poslankyně a poslanci Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, v souvislosti s připomenutím Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, přijímáme tuto právně nezávaznou pracovní definici antisemitismu. Antisemitismus je určitý způsob vnímání Židů, který lze popsat jako nenávist vůči Židům. Slovní a fyzické projevy antisemitismu směřují proti židovským i nežidovským osobám anebo jejich majetku, proti institucím a bohoslužebným místům židovských obcí.“

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR se tak připojila k dalším parlamentům, které v letech 2016 až 2018 přijaly usnesení, v nichž se s deklarací ztotožňují a doporučují orgánům státní správy, aby se definicí při své práci řídily. Byl to britský parlament, izraelský Knesset, parlamenty Rakouska, Rumunska, Německa, Bulharska, Moldávie, Slovenska, Litvy, Makedonie a Nizozemska.

Zpráva vzdělávací komise Tereziánské iniciativy za rok 2018

Michaela Vidláková

V komisi v současné době pracují: předsedkyně Michaela Vidláková, Věra Semerádová, tajemnice TI Marta Jodasová a velkou pomocí je i hospodářka TI Tamara Pavlíčková, na jejíž bedrech leží finanční plánování a vyúčtování grantů. V současné době se komise stará jednak o získání grantů na dopravu pro zájezdy českých studentů do Památníku Terezín (PT), kde absolvují dohodnutý program. Program samotný ovšem zajišťují profesionální pracovníci Vzdělávacího oddělení PT. Největším problémem je, že nikdy nevíme včas, zda a jak velkou dotaci obdržíme od hlavního donátora, jímž je MŠMT, protože ač o grant žádáme již v říjnu a financování začíná 1. 1. aktuálního roku, oznámení o udělení/

neudělení přichází až někdy v dubnu a převod financí ještě později. Naštěstí druhý donátor grantu, NFOH, je v tomto směru vstřícnější a pomáhá překlenout aspoň první část roku. Jiným nejdůležitějším faktorem je počet škol, které skutečně PT navštíví: někdy se stává, že školy, které mají zájezdy objednané, odřeknou a PT pak narychlo shání odmítnuté zájemce, aby se naplnil projektovaný počet. Další grant, který jsme dostávali od Claims Conference, byl již z jejich strany zrušen, neboť paradoxně odmítají podporovat zájezdy škol do koncentračních táborů „na východě“. Jako by ty nejhorší a nejvýmluvnější památníky byly někde jinde, než právě tam. Z jejich grantové politiky tak vypadla návštěva Osvětimi i Terezína.

Dalším nemalým úkolem je zprostředkování kontaktů s pamětníky, ať už pro besedy nebo spolupráci na studijních pracích apod. Tuto činnost má na starosti V. Semerádová. Bohužel, pamětníků schopných a ochotných se na těchto činnostech podílet stále ubývá a zbývající jsou časově víc než vytíženi.

Pak už přichází jen účast na některých projektech PT, jako je slavnostní udílení cen soutěžícím v tematické literární a výtvarné soutěži, vypisované každoročně Památníkem Terezín. TI se bohužel nepodařilo dosud dohodnout s PT volbu vypisovaných témat. V minulosti se pak témata leckdy odklonila od námětů spojených s holocaustem, xenofobií, rasismem apod. Nicméně mnohé práce jsou vskutku obdivuhodné a jsou i otištěny v časopise TI.

Památník Terezín v minulém roce

Jan Roubínek, ředitel Památníku Terezín

Vážení členové Terezínské iniciativy, rád bych stručně shrnul hlavní loňské události v Památníku Terezín, na nichž jste se často podíleli i vy. Nejprve však musím vzpomenout velkou ztrátu, která postihla nás všechny. Jak víte, navždy nás opustila dlouholetá předsedkyně Terezínské iniciativy PhDr. Dagmar Lieblová. Nesmírně jsem si jí vážil nejenom jako osoby s velkou přirozenou autoritou, ale i jako člověka blízkého mé rodině, s jejímiž staršími členy ji spojovaly společné zážitky z období války – z rodinného tábora v Osvětimi-Březince, z otrocké práce v Hamburku a z osvobození tábora Bergen-Belsen. Vzpomínka na paní Lieblovou zůstane navždy v srdcích nás všech.

V uplynulém roce jsme kalendář společných akcí Památníku Terezín a Terezínské iniciativy otevřeli již na konci měsíce ledna společným česko-saským shromážděním u příležitosti *Mezinárodního dne připomínání obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti*. Těto jedinečné akce se zúčastnila řada z vás, z oficiálních hostů, pak především místopředseda Poslanecké sněmovny České republiky Jan Hamáček, ministr kultury České republiky Ilja Šmíd, prezident Saského zemského sněmu Mathias Rössler a předseda vlády Svobodného státu Sasko Michael Kretschmer.

Třetí květnovou neděli se tradičně uskutečnila na Národním hřbitově v Terezíně ústřední vzpomínková událost, Terezínská tryzna, na jejíž přípravě se Terezínská iniciativa podílela. Pro naši současnou společnost je velmi důležité konání takovéto celostátní akce, která našim občanům připomíná tragické události minulosti a současně je burcuje k obhajobě naší demokratické současnosti. Její uspořádání vždy vyžaduje nemalé úsilí. Chtěl bych vám proto jménem Památníku Terezín poděkovat za podporu, kterou nám při tom poskytnete. Budeme i nadále společně se všemi partnery usilovat o to, aby Terezínská

tryzna zůstala důstojnou vzpomínkou na všechny oběti nacistické diktatury a byla varováním před možnými pokusy o nastolení vlády násilí. Vedení Památníku Terezín se při projednávání přípravy letošní tryzny shodlo s představiteli Terezínské iniciativy, Federace židovských obcí a dalšími partnery na tom, že je třeba při přípravě a organizaci Terezínské tryzny ještě aktivněji společně působit na veřejnost a zabránit snahám o dezinterpretaci tragických událostí druhé světové války a zneužití těchto dezinterpretací proti demokracii v naší zemi.

Památník Terezín společně s Terezínskou iniciativou a Federací židovských obcí reprezentovaly naši zemi rovněž na Židovském hřbitově v Terezíně při příležitosti odhalení monumentu Aleše Veselého nazvaného „*Zákon nezvratnosti*“. Slavnostní akt proběhl za přítomnosti prezidenta Evropského židovského kongresu Mosheho Kantora, ministerského předsedy německé spolkové země Durynsko Bodo Ramelowa a velvyslanců některých evropských zemí a Izraele.

Institut terezínských skladatelů, který v srpnu 2017 pomáhala Terezínská iniciativa společně s Památníkem Terezín zakládat, byl v srpnu uplynulého roku spoluorganizátorem prvního ročníku hudebního festivalu „Věčná naděje“, nesoucího podtitul „Gustav Mahler a terezínští skladatelé“. V bývalých Magdeburských kasárnách, v budově Kulturního domu města Terezín, ale i v pražském Rudolfinu či v budově Magistrátu hlavního města Prahy zazněla hudební díla terezínských skladatelů Viktora Ullmana, Gideona Kleina, či Pavla Haase v podání pianistů Martina Kasíka, Iva Kahánka, Renan Coen a dalších světově proslulých interpretů.

V září se členové Terezínské iniciativy ve spolupráci s Federací židovských obcí zúčastnili tradiční tryzny *Kever Avot* připravované Památníkem

Terezín. Pozvání na tuto akci přijal také velvyslanec Státu Izrael Daniel Meron. Toto vzpomínkové shromáždění připomíná naše předky, oběti genocidy Židů z českých zemí. Na rozdíl od Terezínské tryzny, která připomíná všechny oběti nacistického vraždění, je v souladu s židovskou náboženskou tradicí pietní akt *Kever Avot* věnován výhradně jim. Chtěl bych proto vás a všechny vaše rodinné příslušníky požádat, abyste 22. září letošního roku přijeli do Terezína v hojném počtu, aby se nám podařilo uskutečnit tuto důležitou vzpomínkovou akci co nejdůstojnějším způsobem a zachovat odkaz obětí z našich řad pro další generace i pro dobu, kdy přeživiší nacistického tzv. konečného řešení židovské otázky již nebudou mezi námi. Pan velvyslanec Meron nám již i pro letošní rok přislíbil svou účast i pomoc.

I v uplynulém roce Památník Terezín navštívily významné osobnosti a představitelé spřátelených institucí. Byli mezi nimi například ministr vnitra Státu Izrael Arie Deri, paní Tami Kinberg, ředitelka muzea a památníku Beit Terezín, či představitelé Muzea holocaustu v Dallasu.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že si vzájemné spolupráce Památníku Terezín a Terezínské iniciativy hluboce vážím. Bez ní by práce Památníku Terezín byla těžší. Vaše autentické příběhy z doby holocaustu nelze ani při sebevětší snaze tlumočit se stejnou přesvědčivostí. Proto bych rád požádal ty z vás, kterým zdraví dosud slouží, abyste s námi spolupracovali při vzdělávacích akcích, pořádaných naším vzdělávacím oddělením, jako to ostatně řada z vás již dlouhá léta činí. Přivítáme ale i další, kteří mají o tuto spolupráci zájem. Můžete se samozřejmě obrátit přímo na mne. Budu se těšit na spolupráci s vámi všemi i v dalším období a přeji Terezínské iniciativě mnoho další záslužné činnosti. Každému z vás pak hodně štěstí a především dobré zdraví.

Tereziánská iniciativa 90

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ duben 2018

Foto: Štěpán Hlavinka (reprodukcí z knihy KZ OBECNĚLADY)

Tereziánská iniciativa 91

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ červen 2018

V neděli 22. dubna jsme všichni byli lidmi ve Valdštejnské zahradě na tradičním setkání, které pořádalo ICEJ, letos už po patnácté.

Foto: Michal Stránský

Tereziánská iniciativa 92

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ září 2018

Foto: Jindřich Buxbaum

Na snímku Jan Kačer, Hana Sternlichtová a Radek Hejret při prezentaci knihy *Svobodná, volná*. (více na str. 12.)

Uplynulý rok na stránkách našeho časopisu

Michal Stránský

Od dubna 2018 do ledna 2019 jsme vydali pět čísel, celkem 120 stránek. Časopis je kronikou života Tereziánské iniciativy, a tak vám teď, milí čtenáři, předkládáme stručné připomenutí reportáží, článků, rozhovorů a fejetonů, s nimiž jste se setkali.

90. číslo z dubna 2018

Titulní stranou a dalšími 3 stranami jsme se rozloučili s **Dagmar Lieblovou**. Tryzna za 3792 obětí rodinného tábora byl titulek reportáže z Pinkasovy synagogy, kde promluvila Jana Dubová. V březnu jsme se sešli na **Přátelském setkání Tereziánské iniciativy s německým velvyslancem** v sále německého velvyslanectví v Lobkovickém paláci. **Sněm Tereziánské iniciativy se konal 9. dubna** a reportáž z této události jsme přinesli na 5 stranách.

Jom ha-Šoa jsme si připomněli nejen v Pinkasově synagoze, ale i v Praze na vinohradském náměstí Jiřího z Poděbrad a v dalších 16 městech a obcích České republiky.

Hana Trávová, tak trochu včelí královna, nám svůj život přiblížila v rozhovoru. Rakouské velvyslanectví spolu s Židovským muzeem připravilo výstavu **Nadání je touha**, o životě a díle Friedl Dicker-Brandeisové. **Hořké srovnání** je titulek povídání o jednom týdenním pobytu v německém Siegenu a trapném momentu, který se tam udál. Fejeton **Zde vzpomínka krátká na tereziánská jatka** uzavřel toto vydání.

91. číslo z června 2018

Kulturou proti antisemitismu – reportáž na titulní straně a následujících 3 stranách. Zúčastnili jsme se romské tryzny v Letech u Písku a o této účasti přinesli reportáž **Poprvé bez zápachu a bez hmyzu**.

Tereziánská tryzna v Památníku Terezin, byli jsme i v Rakousku na oslavách konce války, v krátké zprávě jsme „položili“ **Kameny zmizelých poprvé v Jindřichově Hradci**.

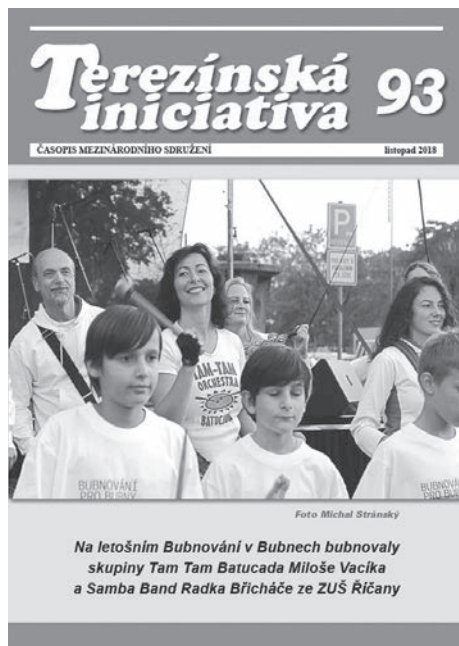
Jihočeské turné Michaely Vidlákové – besedy a přednášky, které M. V. stihla během jednoho týdne.

Německá vyznamenání členkám Tereziánské iniciativy - tři členky dostaly vysoká německá vyznamenání. Horká a dusná červnová Praha hostila **JudaFest 2018**. Na třech stranách jsme si ještě připomněli Dagmar Lieblovou v přepsaném rozhovoru pro rozhlasový pořad z roku 2000.

V tomto čísle jsme poprvé zveřejnili studentské práce na téma – **Je minulost stále živá?** V Českém Brodě si připomněli **Den památky obětí holocaustu**, v Terezíně byl **Slavnostně odhalen monument Zákon nezvratnosti. Vařit se musí s láskou** – zamyšlení nad jídlem v DSP Hagibor.

92. číslo ze září 2018

Cesty bez návratu v Pinkasově synagoze je název expozice Židovského muzea v Pinkasově uličce, která byla otevřena v létě 2018. V prostoru Památníku ticha se v létě konalo nezvyklé představení **Obchod na korze na nádraží Praha – Bubny**. Šlo o koncertní provedení oskarového snímku. Text článku doplňovaly rozhovory s Pavlem Štinglem a Peterem Vrábem. **Konference Identita**

evropských Romů ve 20. století se konala v Budapešti a o jejím programu informovaly čtenáře pracovnice Institutu TI. **Proč byl holocaust zaměřen jen proti Židům?** Text článku vysvětluje proč slovo holocaust není kamkoliv a pro kohokoliv přenositelné. **Vzpomínka na Pavla Kohna** připomíná komponovaný pořad na jeho počest. Audiovizuální projekce **Vinohradská synagoga ožila na budově ZŠ** připoměla 110. výročí vzniku synagogy v Sázkavské ulici v Praze.

Svobodná, volná, aneb příběh vzniku jedné neobyčejné knihy popisuje těžkosti s vydáním autobiografie Hany Sternlichtové. **Milovy 2018** – popis rekreace u rybníka a poděkování pořadatelům. Jindřichohradecký spolek Zikaron pořádal na svátek Sukot několik kulturních akcí.

V tomto čísle jsme také vzpomínali na Luďka Eliáše a Hanku Wertheimerovou, kteří zemřeli. Také jsme zveřejnili několik studentských literárních a výtvarných prací. **Krásné setkání na 60. jubileu ASF** popisovalo setkání s Jehudou Baconem.

Na předposlední stránce jsme reagovali na zbytečný článek Anny Hájkové v Lidových novinách.

93. číslo z listopadu 2018

Titulní strana a dvě následující připomínaly **Pietní setkání na Židovském hřbitově a u pamětní desky v Holešovicích a na nádraží v Bubnech**. 16. října se také konalo divadelní představení ... **a bolelo nebe**, které předvedly děti z Dismanova souboru.

Na **Annu Lorencovou**, která měla 16. října pohřeb, vzpomínalo několik jejích přátel. **Na Davida Friedmanna**, který nakreslil několik portrétů členů pražské židovské obce, vzpomínala jeho dcera.

Ředitel Židovského muzea kritizoval některé projekty Institutu TI. **S Přírodní školou jsme byli v Terezíně** a zúčastnili se „předávání štafety“. Jako reakci na výzvu v předchozím čísle časopisu jsme otiskli **Ještě vzpomínku na Fredyho Hirsche**. Také jsme našli **Klíče pro bývalé spoluobčany** v podzimní Vídni. Koncem září pořádalo Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze vernisáž výstavy **Vím, co se stalo: Pocta Dagmar Lieblové**. Studentské práce v soutěži Památníku Terezín a **Neznámé souvislosti** (o Marii Schmolkové) spolu s fejetonem **Dobré skutky se mají konat** uzavíraly 93. vydání časopisu.

94. číslo z ledna 2019

V tomto čísle, které právě teď držíte v ruce, naleznete rozsáhlou reportáž z pravidelného každoročního setkání v Senátu u příležitosti **Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti**. Následují zhodnocení uplynulého roku ve vzdělávací komisi Tereziňské iniciativy, v Památníku Terezín, v Židovském muzeu v Praze a v Institutu Tereziňské iniciativy. V prosinci minulého roku navštívilo předsednictvo Tereziňské iniciativy klienty DSP Hagibor, **Ti, kdo zachraňovali** je titlek článku o několika světových osobnostech, kteří se zachovali tak, jak titlek napovídá. **Jak byli Židé nuceni ke stěhování** je upozornění na výzkum amerického historika Benjamina Frommera, **Bente Kahan – setkání s legendární zpěvačkou**, **Nová knížka Lizy Mikové a Odložený život – skutečný příběh osvětimské knihovnice** jsou titulky článků z oblasti kultury. Ani v lednu se nám nevyhnuly smutné události – **Zemřel Jiří Brady**.

Doufám, že i v 94. čísle Tereziňské iniciativy naleznete něco zajímavého a inspirativního.

Upřesnění

Napsal nám Jiří Diamant, že až když si po upozornění přečetl svou vzpomínku na Fredyho Hirsche (otištěnou v č. 93), uvědomil si, že ve vzpomínkách mu utkvěla hlavně jeho velká osobnost, bohužel se však stalo, že uvedl poněkud zkrácené (nepřesné) časové údaje. Píše:

„Omlouvám se za nesprávné údaje o dalších osudech v rodinném táboře B II b po březnu 1944. Chtěl jsem zdůraznit jeho (F. H.) obětavost a zájem o mládež, kterou nejen vyučoval, nýbrž i hájil. Šlo mi především o jeho zásluhy a nesouhlasil jsem s dohady o jeho sexuálních preferencích. Je tomu ale už velmi dávno, takže čtenáři snad pochopí, že starší člověk se může takto splést.“

Čtenáři časopisu TI pro to budou mít jistě pochopení.

Redakční rada TI

Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze

Zuzana Pavlovská a tým OVK

V roce 2018 pobočky v Praze i Brně zajišťovaly především pravidelné vzdělávací programy pro školy, kterých se zúčastnilo 10 025 studentů z ČR a 547 studentů ze zahraničí. Velký zájem byl jako již tradičně o workshopy věnované tematice šoa a antisemitismu. Nejčastěji vyučovaným programem byl i v loňském roce workshop *Hanin kufřík* spojený s besedou s pamětníkem, dále pak programy *Holocaust v dokumentech*, *Ghetto Lodž*, *Nevítaní cizinci*, *Dobrodruhy proti své vůli* a *Reflexe*. Velkému zájmu se těšily i mimořádné besedy s pamětníky s názvem *Vím, co se stalo*, uspořádané při příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinů proti lidskosti.

Čtvrtým rokem se za podpory Magistrátu hl. m. Prahy realizoval program pro žáky učňovského školství k prevenci společensky nebezpečných jevů, kterého se zúčastnilo 1 362 studentů z pražských středních odborných škol a učilišť.

Na podzim jsme již podeváté ve spolupráci s irskou organizací Holocaust Trust Ireland koordinovali projekt *Krokus*, do kterého se zapojilo 200 škol z celé ČR.

Za účasti 120 učitelů také v obou pobočkách OVK proběhly čtyři semináře *Židé – dějiny a kultura* a 55 absolventů tohoto semináře z minulých let navštívilo i jeho zářijové nadstavbové pokračování konané u příležitosti výročí založení Československa a Izraele.

Významnou událostí bylo v červnu zapůjčení putovní výstavy *Zmizelí sousedé* do Jihoafrické republiky, na kterém muzeum spolupracovalo s Velvyslanectvím České republiky v Pretorii. Výstavu v Johannesburgu doprovodila přednáška Zuzany Pavlovské o katastrofě lodi *Patria*. Dále byla úspěšně zapůjčena výstava *Druhý život českých svitků Tóry* do newyorské Bohemian National Hall.

Večerní pořady OVK pro veřejnost se i v roce 2018 konaly jak v auditoriu OVK v Maiselově ulici 15, tak v Maiselově synagoze a v brněnské pobočce, třída Kpt. Jaroše 3. Jedenkrát měsíčně zaznívala v Maiselově synagoze klasická hudba v podání předních domácích komorních těles, dále se uskutečnilo několik diskuzí (květnové *Setkání nad knihou Rút* či *Ve víru čtyřicátých let* – „osmičková“ data a smrt Jana Masaryka) a komponovaných večerů, mimo jiné *Připomínání Kindertransportů po 80 letech*. Během celého roku probíhal cyklus *Izrael 70*, zahrnující pravidelné přednášky věnované založení Státu Izrael. V první polovině roku pokračovala v Praze i série projekcí filmové historičky Alice Aronové, věnovaná tentokrát americkému tvůrci Woody Allenovi. Druhou polovinu roku provázal přednáškový cyklus k nové stálé expozici muzea v areálu Pinkasovy synagogy *Cesty bez návratu. Deportace Židů z českých zemí 1939–1945* a konec roku byl mimo jiné věnován výročí úmrtí dvou významných osobností – architekta Alfreda Neumanna a spisovatele Maxe Broda.

Brněnská pobočka OVK se letos poprvé zúčastnila *Brněnské muzejní noci* a uspořádala pro tuto příležitost komentovanou prohlídku výstavy *Kurt Bardoš: Než se vše*

Foto Dany Cabanové z vernisáže výstavy *Vím, co se stalo: Pocta Dagmar Lieblvé*

změnilo. OVK ŽMP rovněž v rámci večerních pořadů poskytlo prostor Maiselovy synagogy pro akci *Noc literatury*.

Velkou oblibu si v loňském roce získaly i nedělní dílny pro děti a rodiče, které se ve spolupráci s Nadačním fondem obětí holocaustu konají jedenkrát měsíčně v obou pobočkách vždy v neděli. Nedělních dílen provázených lvíčkem Arjem v Praze a medvídkem Dubim v Brně se celkem zúčastnilo 377 návštěvníků.

Je nám radost a ctí spolupracovat se všemi pamětníky z Terezínské iniciativy a těšíme se na další setkávání v roce 2019.

Dokumentace šoa v roce 2018

Tomáš Bělohlávek a Leo Pavlát

Stejně jako v předchozích letech se činnost pracovníků Dokumentace šoa soustředila na výzkum, editaci archivních sbírek a poskytování informací souvisejících s perzekucí židovského obyvatelstva protektorátu. Rozsáhlé sbírky archivu Dokumentace šoa obohatilo v roce 2018 více než 1100 folií z rodinných archivů, mj. dokumenty osobní i úřední povahy, korespondence i fotografie. Mezi nejvýznamnější přírůstky se řadí originální materiály rodiny Kubálkových z Olomouce, Lachsových, Kalichových a Adlerových z Prahy. Velmi cenným přírůstkem byly materiály z rodinného archivu paní Anny Lorencové. Neméně významné je pořízení digitálních kopií dokumentů značné výpovědní hodnoty, např. z rodinného archivu rodiny Repperových z Olomouce, Münzerových a Klepetářových z Hradce Králové. Konečně k nejdůležitějším akvizicím loňského roku patřil bezesporu nákup dopisnic z tranzitních ghatt Izbica a Piaski z roku 1942. Všechny nově získané archivní materiály budou pečlivě zpracovány a postupně zpřístupněny badatelské veřejnosti.

Stejně jako v minulých letech i v roce 2018 pokračovala spolupráce s externími restaurátory. Z archivní sbírky Terezín byla předána k restaurování část plánů a nákresů terezínského ghetta z období okupace. V roce 2018 pokračovala katalogizace sbírky Dokumenty perzekuce v programu Collective Access. Materiály, jejichž povaha umožňuje zveřejnění, jsou systematicky zpřístupňovány on-line.

S novou expozicí v areálu Pinkasovy synagogy seznámila členy Terezínské iniciativy a Židovské obce 27. 6. 2018 autorka projektu Jana Šplíchalová. Záměrem projektu bylo propojení vnitřních prostor s venkovními a vytvoření odpočinkových zón. V prostoru prvního vstupního nádvoří vítá návštěvníky prostorový panel nabízející orientační mapku celého areálu a základní informace o historii Pinkasovy synagogy a Památníku obětí šoa z českých zemí. V nově zpřístupněné Pinkasově uličce je instalována výstava *Cesty bez návratu. Deportace Židů z českých zemí v letech 1939–1945*. Kurátorka ve spolupráci s odbornými pracovníky Památníku Terezín připravila na dané téma cyklus přednášek a programů.

Závěrem roku 2018 vstoupil do závěrečné fáze projekt digitálního rozšíření Pinkasovy synagogy, který zahrnul zkušební provoz digitálních zdrojů. Ty přímo v Pinkasově synagoze umožňují vyhledávání v databázi obětí šoa včetně souvisejících dostupných dokumentů a podobizen obětí. Velkým přínosem je přitom navigační systém usnadňující orientaci v nápisech uvnitř synagogy. Součástí digitálního rozšíření jsou i bližší informace k tématům jednotlivých panelů výstavy v Pinkasově uličce.

Uvedený projekt by se nepodařilo realizovat bez podpory správní rady Institutu Terezínské iniciativy. Snahou Židovského muzea v Praze je projekt dále rozšířit o další dokumenty a podobizny, což ovšem předpokládá vstřícné stanovisko Institutu Terezínské iniciativy.

Závěrem roku 2018 proběhly v Pinkasově synagoze odborné restaurátorské práce, které spočívaly jednak v opravě zdi zasažené vlhkostí, jednak v opravách 16 jmen obětí šoa. Evidence, dopisování a opravy jmen obětí šoa je kontinuální badatelský proces, který patří k významným činnostem Dokumentace šoa. V současné době se výzkum zaměřuje převážně na dohledání jmen a osobních údajů dětí, které se narodily v ghettech Terezín a Litzmannstadt, v koncentračním a vyhlazovacím táboře Auschwitz-Birkenau či během pochodů smrti.

Součástí Dokumentace šoa je také sbírka orální historie, která v současné době obsahuje přes 1600 zvukových záznamů. Svým zaměřením i rozsahem jde o největší a nejdůležitější kolekci rozhovorů s židovskými narátory z řad první a druhé generace na území České republiky. V loňském roce byla zvuková kolekce obohacena o dalších 44 svědectví. U příležitosti natáčení rozhovorů pro sbírku orální historie se podařilo získat řadu unikátních fotografií. Zmiňme alespoň dokumenty a fotoalba, která daroval pan Bergmann či fotografie z rodinných archivů Edith Kraus, Hany Dvořákové, Vladimíra Myslíka, Jiřího Fišera a Petera Bruella.

Pracovníci oddělení zpřístupňovali i nadále informace o sbírkách odborné i laické veřejnosti, vypracovávali rešerše, spolupracovali na přípravách expozic. V průběhu celého roku 2018 pokračovala intenzivní práce na přípravě nové expozice ve Španělské synagoze.

Vzdělávací a osvětové aktivity se soustředily na odborné přednášky, besedy a komentované prohlídky ať již v Praze, nebo mimo ni.

Závěrem dodejme, že úsek Dokumentace šoa byl v červnu 2018 začleněn po stránce organizační společně s Archivem ŽMP, Fotoarchivem a Dokumentací nemovitého židovského kulturního dědictví do nově vzniklého Odboru archivů.

Poděkování Veronice Čábelkové

Veroniko, díky!

S velkým smutkem jsme tě ve čtvrtek 6. 12. minulého roku vyslechly a zjistily, že odcházíš. Moc toho litujeme, budeš nám všem chybět.

Máme bohužel pocit, že tvoji kolegové nepochopili, jaká jsi a co pro nás děláš, s jakou trpělivostí a sebezapřením jsi snášela všechny naše rozmary. Nikdy ses na nás nehněvala, zažily jsme toho spolu spoustu, hodně jsme se nasmály. Bohužel jsme tvůj odchod nemohly ovlivnit. Kdyby to šlo, snažily bychom se, abys zůstala.

Přejevíme ti v novém místě hodně štěstí a závidíme tvým budoucím klientům a kolegům. Doufáme, že tvoji povahu, trpělivost a erudici ocení.

**Eva Merová, Gertruda Denská,
Anka Hydráková, Bohunda Havránková**

**Hledáme potomky pana Jiřího Goldschmida narozeného 30. 1. 1925.
Volejte, prosím: 226 235 051, e-mail: fantova@kehilaprag.cz**

Eva Fantová

Institut Tereziánské iniciativy v roce 2018

Tereza Štěpková, ředitelka Institutu Tereziánské iniciativy, 24. ledna 2019

V roce 2018 uběhlo 25 let od založení Nadace a 20 let od její transformace na obecně prospěšnou společnost s názvem Institut Tereziánské iniciativy. Začátek nového roku je vhodnou příležitostí k bilancování a také s ohledem na současný zvýšený zájem o náplň a činnost naší organizace bychom rádi členy Tereziánské iniciativy a čtenáře časopisu informovali o projektech a aktivitách, kterými naplníme cíle našich zakladatelů.

Holocaust jako centrální bod moderních dějin

Institut byl založen proto, aby se staral o podporu výzkumu a důstojnou připomínku nacistického rasového pronásledování Židů během druhé světové války. Jeho cílem bylo zaplnit bílá místa ve výzkumu o dějinách Terezína a osudech vězňů tohoto koncentračního tábora. Společně s lidmi, kteří tuto tragédii prožili osobně, ITI předává odkaz holocaustu mladým generacím a široké veřejnosti.

Z tohoto odkazu vycházíme a po dvaceti letech praxe vidíme, že není možné oddělit odborný výzkum, důstojnou připomínku obětí a pietu od vzdělávání budoucích generací. Bez zpětné vazby získané z interakce s veřejností, mládeží a pedagogy budeme jen těžko umět reagovat na vývoj ve společnosti. Bez relevantních podkladů získaných systematickou dokumentací a jejich odbornou analýzou nemůžeme vzdělávat a šířit kvalitní informace. Bez setkání s autentickými svědky událostí nebo traumatu holocaustu a bez prožitku piety na místech paměti, nemůžeme zprostředkovat úctu k obětem. Jedno bez druhého se stává vyprázdněným a plochým.

Dokumentace obětí šoa, výzkum jejich osudů a publikování těchto materiálů na portálu holocaust.cz zůstává ústředním bodem naší činnosti (viz aktivity dále). Podobně jako například muzeum holocaustu ve Washingtonu nebo International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA, dřívější Taskforce), i my považujeme – při jednoznačném uznání specifík genocidy Židů za druhé světové války – za nezbytné v rámci výzkumu a vzdělávání komparovat šoa s ostatními genocidami a projevy rasismu. Pouze díky zkušenostem, které získáváme při dokumentaci obětí šoa, můžeme přispět k výzkumu a důstojnému připomínání romských obětí, a tím k uznání nacistického rasového pronásledování Romů jako bezprávní postaveného na stejných ideologických základech jako systematické úsilí o vyvraždění Židů. Jsme přesvědčeni o tom, že pokud chceme poselství přeživších předávat dalším generacím proto, aby se již nikdy holocaust neopakoval, musí být události holocaustu vztažitelné k ostatním projevům rasismu a genocidám a otevřené různým perspektivám, komparacím a kontextualizacím. Musíme vidět specifika i souvislosti – to, v čem se odlišují a co mají společné, zejména příčiny a důsledky. Diskuse o tom, jak vyvážit specifika a univerzální charakter holocaustu, probíhá již mnoho let a je velmi rozsáhlá. Nezaslouží si, aby byla shrnuta do několika řádků, proto bychom jí rádi věnovali větší prostor v následujících číslech časopisu TI.

Dokumentace obětí – Databáze obětí a holocaust.cz

Od doby, kdy byla založena elektronická databáze obsahující jména a údaje o osudech obětí holocaustu Miroslavem Kárným a vydání Tereziánských pamětních knih se Institut TI o Databázi obětí stará, provozuje ji a doplňuje o nové záznamy o obětech i podrobnosti o jejich osudech. Databáze přístupnou od roku 2008 na internetovém portálu holocaust.cz hojně využívají domácí i zahraniční badatelé, jednotlivci i instituce. V loňském roce jsme zodpověděli a zpracovali více jak 200 dotazů a oprav či doplnění, což představuje cca 80 pracovních hodin. Příkladem využití dat z Databáze obětí je projekt Benjamin Frommera, Ph.D., z Northwestern University (USA), jehož cílem je mapování nuceného stěhování židovského obyvatelstva v protektorátu Čechy a Morava (o tom více v samostatném článku tohoto čísla TI). Díky podpoře NFOH se nám do Databáze obětí podařilo v loňském roce doplnit výraznou část rodinných vztahů obětí (cca 5000 záznamů). Na podzim roku 2018 jsme díky podpoře Nadace Židovské obce v Praze zahájili zpracování dat o věznicích koncentračního tábora Mauthausen s cílem zveřejnit údaje k dalším 450 obětem.

V loňském roce jsme také pokračovali v dokumentaci romských obětí holocaustu. Vedle analýzy shromážděných materiálů pracujeme na přípravě databáze, která bude obsahovat jména, stručné údaje a digitalizované dokumenty.

Holocaust.cz

Vzdělávací portál holocaust.cz byl spuštěn v roce 2001 a od té doby jej ITI udržuje a spravuje tak, aby poskytoval informace a materiály týkající se holocaustu na vysoké odborné úrovni a zároveň srozumitelné široké veřejnosti. Správa internetového portálu obsahujícího na 3500 stran textů a cca 125 000 záznamů obětí holocaustu, 140 000 digitalizovaných dokumentů a 30 000 portrétních fotografií je náročná jak finančně, tak personálně. Na portálu jsou publikovány články a materiály od jeho spuštění, průběžně doplňujeme nové informace a materiály – poslední v listopadu 2018 článek a materiály paní Miriam Friedmann Morris o kresbách Davida Friedmanna.

Portál si zaslouží revitalizaci struktury a aktualizaci obsahu, nejdříve na to však musíme sehnat finanční prostředky a lidi. Pro rok 2019 máme příslibenou významnou podporu od NFOH a budeme na rozvoji portálu holocaust.cz pracovat.

Digitální rozšíření Pinkasovy synagogy

Příkladem dalšího možného využití informací a materiálů dlouhodobě shromažďovaných v Databázi obětí je projekt Digitální rozšíření Pinkasovy synagogy Židovského muzea v Praze. Na základě požadavku a smlouvy o spolupráci z března 2018 jsme ŽMP pro tento projekt zcela bezplatně poskytli na 140 000 dokumentů a 25 000 portrétních fotografií obětí holocaustu pocházejících ze tří archivů v ČR, které by se měly promítat v informačním kiosku a doplnit jména obětí napsaná na zdech synagogy o další údaje, autentické dokumenty a fotografie. Do Databáze obětí také poskytli své cenné materiály soukromí dárci. Těchto přibližně 575 dokumentů a fotografií tvoří cca 0,35 % celkového objemu materiálů poskytnutých ze strany ITI, nejedná se tedy o stěžejní část projektu. Naopak agenda spojená s udělením souhlasu k poskytnutí těchto materiálů (protože bez něj je nemůžeme předat) by si vyžádala desítky hodin práce.

Integrace a segregace v prostoru města

Na Databázi obětí navazuje také náš nový projekt, který je financován Technologickou agenturou ČR a je pro nás velkou výzvou zejména v oblasti nových technologií. Ve spolupráci s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, Multikulturálním centrem a firmou Deep Vision jsme zahájili projekt „Integrace a segregace“, který prostřednictvím mobilní aplikace zpřístupní data o obětech šoa přímo v ulicích Prahy. Obyvatelé města i turisté budou moci přímo při procházení městem interaktivně zkoumat osudy pražských Židů a symbolicky je tak navrátit do společnosti, do níž byli integrováni a z níž byli vytrženi v době holocaustu.

Konference a vzdělávací programy

Ve vzdělávání jsme v roce 2018 pokračovali například v projektech Výchova k respektu a toleranci a Identita evropských Romů ve 20. století. S účastníky z projektu Výchova k respektu a toleranci jsme navštívili místa paměti Terezín a Lety u Písku, kde se mladí lidé seznámili s dějinami míst a kde také mohli besedovat s pamětníky. S účastníky mezinárodního projektu Identita evropských Romů ve 20. století jsme zase

navštívili instituce věnující se této problematice v Heidelbergu a v Budapešti.

V roce 2018 jsme se ve větší míře soustředili na téma Anne Frankové, a to prostřednictvím putovní výstavy „**Nechte mne být, jaká jsem. Životní příběh Anne Frankové**“. Tuto putovní výstavu vytvořil Dům Anny Frankové v Amsterdamu. Máme tu čest koordinovat putování její české verze po českých a moravských školách – v roce 2018 byla výstava k vidění ve Šluknově, Mladé Boleslavi, Brně a Praze.

Veřejné čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa

Vedle Databáze obětí je dalším tradičním projektem také pořádání připomínkové akce Veřejné čtení jmen obětí holocaustu – Jom ha-šoa, které se v roce 2018 uskutečnilo již v 16 městech ČR. Vedle již tradičních měst, jakými jsou Praha, Brno, Olomouc, Liberec, Sušice, Kolín, Kutná Hora, Plzeň, Havlíčkův Brod, Ústí nad Labem a Klatovy, se letos ke čtení nově připojily Horažďovice, Lipník nad Bečvou, Mělník, Sedlčany a Ústí nad Orlicí. V roce 2019 se 2. května od 14 hodin setkáme při čtení jmen ve 20 českých a moravských městech.

Institut Tereziánské iniciativy před lety a dnes

Institut Tereziánské iniciativy je nestátní nezisková organizace, jejíž zabezpečení finanční i personální závisí na získaných grantech a dotacích a vlastní výdělečné činnosti. Vážíme si podpory ze strany Židovské obce v Praze v podobě bezplatné výpůjčky prostor v budově bývalé židovské školy v Jáchymově ulici i podpory našich projektů ze strany Nadačního fondu obětem holocaustu.

Téma holocaustu, uchování památky jeho obětí a vzdělávání proti projevům rasismu, xenofobie a nesnášenlivosti ve společnosti je pro nás v Institutu Tereziánské iniciativy nejdůležitější a budeme nadále pokračovat v systematické práci na jednotlivých projektech, jejich propojování i v otevírání konstruktivní diskuse o těchto tématech a přístupech k nim.

SVĚTLO A STÍNY

je název prostorové instalace Střední školy obchodu a služeb Teplice. Instalace je posledním počinem dlouholetého projektu „Humanita“, směřující k uctění památky obětí nacistické perzekuce v období druhé světové války.

Výstava je veřejnosti přístupná denně od 9.00 do 16.30 hod. až do 6. března letošního roku v předsálí kina Malé pevnosti v Terezíně.

Soutěžní festival Pražský kufř

ZŠ Norbertov získala čestné uznání poroty v kategorii Dokument a reportáž za film „Bohumila Havránková a Terezín“. Také za film „Příběh Ireny Rackové“ (další přeživší z našich řad) získala tato škola ocenění mj. za závažnost zvoleného tématu. Ve zdůvodnění stálo, že jde o dokumenty se silnou výpovědní hodnotou (uveďeno v měsíčníku Vaše 6).

Předsednictvo Terezínské iniciativy navštívilo Hagibor

Značnou část klientů Domova sociální péče Hagibor tvoří bývalí vězňové terezínského ghetta. Poslední schůze předsednictva Terezínské iniciativy v roce 2018 se proto uskutečnila 11. prosince přímo v prostorách tohoto domova a po obvyklém jednání následovalo setkání se členy Terezínské iniciativy, kteří v současnosti na Hagiboru žijí.

Členové předsednictva TI se napřed sešli v administrativní části Domova sociální péče. V průběhu schůze se věnovali přípravě tryzny, která se každoročně koná 8. března v Pinkasově synagoze jako pietní vzpomínka na likvidaci rodinného tábora českých vězňů v Osvětimi. Projev zde přednese Hanuš Hron. Další z velkých akcí – Terezínská tryzna – se bude konat 19. 5. 2019. O hlavní projev bude požádán nový předseda Senátu PČR Jaroslav Kubera, promluví také pamětník studentských protestů z roku 1939 pan Kubík. Na základě vážných připomínek z minulých let nebude mít projev zástupce Českého svazu protifašistických bojovníků a mezi oficiálními hosty nebudou figurovat zástupci SPD.

Předseda Michal Stránský informoval o tom, že Terezínská iniciativa dostala od Nadačního fondu obětem holocaustu 600 tisíc Kč, které jsou určeny na zájezdy škol do Terezína. Ke konci listopadu 2018 také proběhla prezentace zajímavé autobiografické knihy Dity Krausové *Odložený*

život. Na další schůzi předsednictva se bude jednat také o změnách v proplácení dopravy.

Jaroslav Kraus

Raja Žádníková a Eva Lišková

**Dora Pešková, Marietta Šmolková
a Hanuš Türk**

Michaela Vidláková

**Tereza Štěpková, Rudolf Roubíček
a Milena Palková**

Na programu pak bylo hodnocení 93. čísla časopisu TI, které bylo jako vždy kladné. Jediná výtka Věry Baumové se týkala článku ředitele Židovského muzea Leo Pavláta, který se postavil velmi kriticky k činnosti Institutu Tereziánské iniciativy. V následující diskusi dospěli členové předsednictva k závěru, že by TI měla usilovat o narovnání nepřekných vztahů mezi ŽMP a ITI.

Po schůzi se předsednictvo Tereziánské iniciativy přemístilo do jídelny, kde po obědě proběhlo přátelské posezení s klienty DSP Hagibor. Zúčastnily se ho také Tereza Štěpková a Aletta Beck za Institut Tereziánské iniciativy. Po uvítání, které pronesla Věra Baumová, dostali účastníci setkání malé pohoštění a krásné růže. Pak si vyslechli vyprávění jednoho z posledních žijících zakladatelů Tereziánské iniciativy Jaroslava Krause, který s velkým zaujetím připomněl začátky TI v 90. letech minulého století. Pak už byla příležitost k tomu, aby si lidé z předsednictva TI a Institutu Tereziánské iniciativy popovídali s jednotlivými

klienty Domova sociální péče Hagibor, kteří tak měli možnost zavzpomínat na své přátele, rodinu a různé události z jejich nelehkého života.

Doufáme, že pro klienty DSP Hagibor bylo setkání příjemným zpestřením života. Zároveň bylo také přínosné pro členy předsednictva TI a zástupce Institutu Tereziánské iniciativy, kteří se mohli přesvědčit o tom, jak se bývalým tereziánským vězňům na Hagiboru žije.

Všem také přejeme především hodně zdraví a vše nejlepší do roku 2019. Naše přání směřuje i k místopředsedovi TI Michalu Salomonovičovi, který se v současnosti léčí v nemocnici a nemohl se schůzky na Hagiboru zúčastnit.

**Zaznamenala Zoja Franklová,
foto Michal Stránský**

Ti, kdo zachraňovali

Michaela Vidláková, foto z internetu

Nejprve malá úvaha: V židovských moudrech prominuje jedno, které praví, že ten, kdo zachrání jediného člověka, zachrání celý svět. Tak docela tomu nerozumím. Ano, zachrání tím všechny další generace, které budou pocházet z onoho zachráněného – vždy si to uvědomím, když vidím členy rodiny někoho z nás, kdo jsme přežili holocaust. Ano, nikdo z jejich dětí, vnoučat a pravnoučat by tu nebyl, nebýt často jen malé náhody, která jednomu nebo oběma z jejich rodičů zachránila život. Je dobře, že tu jsou. Ale ani oni nejsou přece celý svět!

Jak postupuje bádání, tak se ještě stále objevují nová a nová jména lidí, kteří v těch dobách pro nás nejhorších pomáhali a zachraňovali životy, i když tím obvykle riskovali život vlastní. Ačkoliv – i v celém součtu všech takto zachráněných

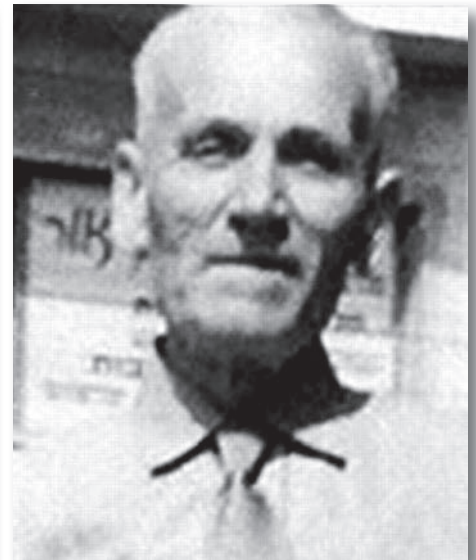
jeho židovský původ – byl světlovlasý a modrooký – se mu podařilo ze zajateckého tábora uprchnout a poté se zapojil do francouzského ilegálního odboje. Podílel se významně na záchraně židovských dětí, buď jim hledal podporu a úkryt ve Francii, nebo jim pomáhal z Francie uprchnout. Vytipoval si slaběji hlídaná místa na hranici se Švýcarskem, která do r. 1943 střežili poněkud liknavější italští vojáci. Např. objevil hřbitov, který byl blízko hranice, a děti oblečené ve smutečnickém oděvu odvedl na hřbitov, kde potom pomocí hrobařova žebříku přelezly zeď a opatrně přeběhly několik metrů přes hranici do Švýcarska. Podobnou službu jim prokázalo fotbalové hřiště. Odkopl míč směrem k hranici a děti doběhly za míčem do bezpečí. Samozřejmě to nebylo tak jednoduché, vše muselo být na druhé straně dojednáno. Podařilo se mu

Georges Loinger

Charles Aznavour

Wladyslaw Kowalski

je to jen malá kapka v moři proti těm 6 000 000 zavražděných. Přesto každému z nich patří náš vděk, jako by opravdu zachránili svět. Zachránili totiž kromě lidských životů i naději a víru v dobro.

O některých jsme již psali – o Wintonovi a těch, kdo s ním spolupracovali, o Antonínu Kalinovi, který v Buchenwaldu zachránil blok židovských dětí, o záchraně bulharských Židů, o Ireně Sendlerové, o Marcelu Marceauovi. Dobře známé je také jméno švédského diplomata Raula Wallenberga, který tak záhadně zmizel v rukou sovětských orgánů. A přece se stále znovu vynořují nová, pro nás málo známá nebo neznámá jména. Někteří z nich měli židovský původ, jiní ale vůbec ne. Vzpomeňme proto na několik dalších.

V prosinci 2018 zemřel v požehnaném věku 108 let bratranec Marcela Marceaua, **Georges Loinger** (29. 12. 1910, Strassburg – 28. 12. 2018, Paříž). Narodil se židovským rodičům, otec v r. 1941 zahynul, matka přežila. V r. 1925 vstoupil do sionistického hnutí. Po přepadení Francie bojoval proti Němcům, byl zajat, ale dříve, než se prozradil

však zachránit kolem 350 židovských dětí. Za svou činnost obdržel vysoká francouzská i německá vyznamenání.

Neví se moc ani o tom, že i rodina **Charlese Aznavoura**, slavného francouzského zpěváka, pomohla zachránit několik židovských životů. On byl tehdy teenager, ale také se na tom podílel. Jeho rodiče, Michael a Knar Aznavourovi byli Arméni, kteří svého času sami uprchli před tureckou genocidou do Paříže, věděli tedy dobře co genocida znamená. Bydleli v chudší čtvrti, kde se krátce před válkou nahromadil i větší počet židovských uprchlíků. A tak již jako chlapec se s nimi setkával a přátelil. Bylo proto pro něj samozřejmé, že se sestrou Aidou svým statečným rodičům pomáhali, když ve svém malém bytě skrývali až 10 uprchlíků najednou, z nichž někteří uprchli ze sběrného tábora v Drancy a byli hledáni gestapem. Bylo jim jasné, že kdyby se to prozradilo, zavraždí celou rodinu. Ani o těchto statečných zachráncích se dlouho nevědělo, až při přípravě jedné knihy v Izraeli vyšla najevo činnost Aznavourových a Charles Aznavour obdržel v Izraeli od prezidenta Rivlina Medaili Raula Wallenberga.

Při značně rozšířeném antisemitismu v Polsku potěší, když se člověk dozví o těch, kteří naopak statečně pomáhali zachraňovat. Takovým člověkem byl polský důstojník **Władysław Kowalski**. Jeho rodiče zahynuli na konci 1. světové války rukou sovětských bolševiků. On vystudoval, stal se inženýrem, ale pak vstoupil do polské armády, sloužil v ní do r. 1935 a dosáhl hodnosti plukovníka. Potom začal pracovat ve významné pozici v polské pobočce holandské firmy Philips. Opět vzal zbraň do ruky při obraně Varšavy před útočícími Němci v r. 1939, poté byl zajat, nicméně díky práci ve firmě Philips byl propuštěn. V r. 1940 spatřil na ulici 17letého hladového a nemocného židovského chlapce, který ho požádal, zda by mu neopatřil něco k jídlu, že několik dní nejedl, nemá kam jít ani kde si něco koupit. Kowalski se chlapce ujal, vzal ho k sobě domů, opatřil mu falešné papíry a získal pro něj práci u Philipse. Bruno Boral tak šťastně přežil. Následovali další: z trosk rozbitého domu zaslechl sténání. Ukryvala se tam trojice sourozenců. I jim pomohl. Protože díky

pádu Francie se však i oni ocitli v nebezpečí. Mezi nimi byl i rabín Chajim Kruger z Bruselu se svou rodinou. Potřebovali se dostat do Španělska či Portugalska, kde by byla šance buď zůstat v neutrální zemi, nebo pokračovat dál přes oceán. Na to ovšem bylo zapotřebí vízum. Většina uprchlíků se shromáždila v místní synagoze a nevěděli, co dál. Rabín stál poblíž synagogy, když nedaleko zastavila limuzína a z ní vystoupil muž. Tím mužem byl Aristidies De Sousa Mendes a rabína se zeptal, co tam dělá. Ten vysvětlil, v jaké situaci se on se ženou a pěti dětmi ocitl, že nemají kde bydlet, kam jít, a co jim hrozí. Konzul mu nabídl, že jemu a jeho rodině vystaví potřebná víza. Snad si vážil jeho náboženské funkce, snad se mu zželelo jeho dětí, vždyť on sám jich měl také mnoho. Rabín ale odmítl s tím, že nechce mít výhody tam, kde je nemají i ostatní a snažně žádal konzula, aby je vystavil pro všechny uprchlíky, kteří se tam v synagoze tísnili. Konzul, ač věděl, že má od své vlády zákaz vystavovat uprchlíkům víza, se rozhodl a začal těm, kdo byli v nebezpečí víza

Aristidies De Sousa Mendes

José Castellanos Contreras

Frank Foley

své vysoké pozici u válečně významné firmy měl volnost pohybu, mohl „pracovně“ i do varšavského ghetta, dovnitř pomáhal pašovat jídlo a léky, ven pak lidi. Jeho chráněnců přibývalo, věnoval tomu nejen velké úsilí a schopnosti, ale i všechny své peníze. Po porážce varšavského povstání na podzim 1944 se přes 3 měsíce skrýval v téměř liduprázdné Varšavě se skupinou svých židovských chráněnců, dělili se všichni společně jenom o malou zásobu cukru. Po válce se oženil s jednou ze svých prvních zachráněných duší Leou Buchholtzovou a společně se vystěhovali do Izraele. Tam se ocitla i většina z jeho zachráněných, celkem jich bylo 49. V r. 1971 se stal také jedním ze Spravedlivých mezi národy. I on tvrdil, že nedělal nic jiného, než svou lidskou povinnost.

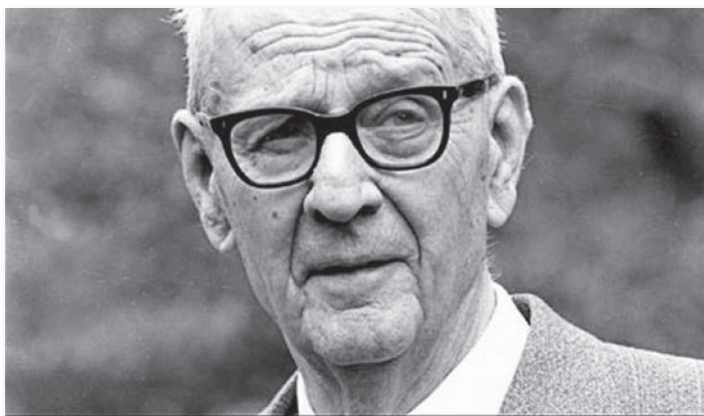
O něco snáz a ve větší míře mohli pomáhat diplomatičtí pracovníci, ovšem často se tak dělo proti vůli jejich vlády, a byli proto paradoxně vystaveni většímu odporu nebo i pronásledování ze strany vlastních vlád.

Aristidies De Sousa Mendes byl portugalský konzul. Mnoho židovských uprchlíků, kteří věřili, že jih Francie pro ně zůstane bezpečnou zemí, se nahromadilo v Bordeaux. Po

vydávát. Konzulát byl plný žadatelů a konzul se svými 2 nejstaršími syny neúnavně úřadoval a vystavoval potřebné papíry. Podařilo se mu tak během krátké doby vystavit asi 12 000 víz pro židovské uprchlíky, mezi nimiž se tato pomoc v nouzi rychle rozhlásila. Nicméně doneslo se to i k vládním orgánům Salazarova diktátorského režimu v Portugalsku a ti okamžitě Mendese odvolali, zbavili ho všech funkcí, odebrali mu i právnícké oprávnění a dostal se na černou listinu, takže neměl ani šanci získat práci. Většina jeho dětí postupně emigrovala. On sám léta žil a dožil v r. 1954 v Portugalsku, aniž by se dočkal ospravedlnění. I po válce, když už bylo známo, co byl holocaust, stále ještě byl považován za úředníka, který se hrubě provinil. A přesto nelitoval svých skutků. I jeho potomci dlouho marně bojovali o jeho uznání. Až teprve dlouho po jeho smrti v r. 1987 se jim podařilo prosadit jeho plnou rehabilitaci, uznání a vyznamenání od portugalské vlády.

Podobnou činnost na diplomatickém základu vyvíjel také salvadorský diplomat **José Castellanos Contreras**. Původně byl vysokým důstojníkem generálního štábu a r. 1938 byl ►

vyslán jako vojenský zástupce na konzulát do Liverpoolu, v r. 1939 otvíral konzulát v Hamburku. Důvodem k jeho vyslání do ciziny mohl být i jeho nepřilíš souhlasný postoj k fašistickému režimu v tehdejšímu Salvadoru. Viděl, co se v Německu dělo o „křišťálové noci“ a vůbec poznal, jakému pronásledování jsou Židé v Německu vystaveni, a snažil se pomáhat. Ve větší míře se mu to začalo dařit, až když byl přeložen jako generální konzul do Ženevy. První, komu pomohl, byl jeho maďarský židovský kamarád Gyorgy Mandl. Vystavil jeho rodině nové občanství, takže se z něj stal George Mantello, a byl najednou prvním tajemníkem salvadorského konzulátu. Proti zákazu salvadorské vlády použít do země židovské uprchlíky potom horečně vystavovali vstupní víza a posléze i celým rodinám falešné průkazy o občanství Salvadoru, které pašovali Židům také do obsazených zemí, nejvíce do Francie a Maďarska. Stávali se tím občany neutrální země a byli tak chráněni a zachráněni. Hodně jim přitom v Maďarsku pomohlo zastupitelství Švýcarska, které tyto papíry předávalo budapešťským Židům. Teprve v průběhu r. 1944 směl José Castellanos začít vydávat určitý počet víz i se svolením své vlády. Celkem se soudí, že pomohl 25 tisícům Židů.

Giorgio Perlasca

Přímo pod nosem Němců působil v třicátých letech **Frank Foley**. Oficiálně úředník na britském konzulátu v Německu v oddělení pro vydávání víz, ve skutečnosti to byl britský agent z MI6 a plnil různé výzvědné úkoly. Pro oddělení samozřejmě bylo důležité, aby do Anglie nepustili tajné agenty nacistů, nicméně, jako „vedlejší úvazek“ dělal Foley vše pro to, aby konzulát naopak vydal víza i těm, kdo nesplňovali nařízené předpisy pro jejich vydání, ale byli v Německu ohroženi, tedy především Židům. Ti se tak díky němu mohli vystěhovat do tehdejší Palestiny, kam Britové Židy vůbec moc málo vpouštěli. Podařilo se mu tak zachránit i mnohé, kteří po „křišťálové noci“ byli odvezeni do koncentračních táborů, z nichž měli šanci se dostat právě jen s pomocí platných vystěhovaleckých dokladů. Odhad počtu jím zachráněných činí asi 10 000.

Jeden příběh je až neuvěřitelný: o tom jak zachraňoval maďarské Židy **Giorgio Perlasca**, v předstírané roli španělského diplomata. Narodil se r. 1910 v Itálii, původně byl přívržencem italského fašismu, bojoval jako dobrovolník v útočné italské válce proti Habešanům, později v dobrovolnických oddílech na straně generála Franka v občanské válce ve Španělsku.

Odměnou za své služby dostal speciální děkonný list od vítězné Frankovy španělské vlády, který mu poskytl všechna možná privilegia. Sám o sobě tvrdil, že je fašista, nikoliv však nacista. Nebyl antisemita, naopak, měl mnoho přátel mezi italskými Židy. Za 2. světové války působil v Jugoslávii a jinde ve východní Evropě jako obchodní zástupce pro armádní dodávky, aby se vyhnul vojně. Nesmírně jím otrásl, když se tam stal svědkem krutého vraždění Židů. Itálie v té době stála po boku Hitlera. V r. 1942 byl poslán do Budapešti, kde ještě i Židé mohli celkem pokojně žít. Pro Perlasca nastala změna v jeho postavení, když Itálie mnohem dříve než Německo v podstatě prohrála válku. Perlasca byl v té době již stoupencem krále Viktora Emanuela III., který stál na straně spojenců. Proto byl zatčen a internován v táboře, podařilo se mu však uprchnout a vrátit se do Budapešti. Do nebezpečí se dostal v březnu 1944 po obsazení Maďarska německou armádou, proto se uchýlil na španělskou ambasádu, kde se vytasil se svým děkonným dopisem. Dostal tam španělský pas a bezpečný úkryt. Tehdejší španělský konzul **Ángel Sans Briz** rovněž vydával mnoha Židům záchranné doklady. Nicméně posléze i objekty ambasády přestaly být bezpečné před raziemi, neboť se tam skrývali Židé, a mnoho úředníků raději odjelo do vlasti, mezi nimi i konzul. Perlasca však zůstal a podařilo se mu přesvědčit maďarské orgány, že je zastupujícím španělským konzulem a pokračoval ve vydávání listin, ukrýval přes 5 000 Židů v budovách (údajně) patřících ke španělskému vyslanectví, využil plně Frankova výnosu, že španělští Židé požívají plnou ochranu, a z mnoha maďarských Židů se tak stali „rodilí“ Španělé s platnými španělskými doklady. Vytvořili společný tým, v němž byli Giorgio – nyní **Jorge Perlasca**, švédský **Raul Wallenberg**, **Angelo Rotta** z Vatikánu a **Friedrich Born**, zástupce Mezinárodního červeného kříže ze Švýcarska, a dopomohli k útěku nebo úkrytu tisícům Židů. Obzvláště Perlasca ale dokázal téměř nemožné. Několikrát prokázal neuvěřitelnou chladnokrevnost a odvahu, dalo by se říci až drzost. Svým autoritativním chováním přímo z drápů německých důstojníků (prý byl mezi nimi Eichmann) odvedl několik dětí, které již měly nastupovat do transportu, podobně vysvobodil i skupinku odhalených židovských uprchlíků vedených vojáky na smrt. Když jeho „španělští“ Židé měli být shromážděni v ghettu (a posléze zlikvidováni), pohrozil maďarské vládě obdobnými sankcemi proti nežidovským Maďarům ve Španělsku i jinde, konfiskací maďarského majetku apod. Maďarské ministerstvo vnitra tedy tyto plány zrušilo. Po osvobození Budapešti v lednu 1945 ho Sověti nasadili na nucenou práci, nejspíše však tušil, že mu od nich hrozí nebezpečí, opět se mu podařilo zmizet a přes Turecko se dostat zpět domů do Itálie. Dlouho se o jeho příběhu mlčelo, snad byl až příliš neuvěřitelný. Později však přece byl doložen svědectvím některých zachráněných, a začalo se mu dostávat zasloužených poct a vyznamenání. V r. 1989 dostal nejvyšší uznání od maďarského parlamentu a postavili mu dokonce v Budapešti sochu. Čestné občanství dostal od izraelského státu a rovněž stromek v Jad Vašem v Jeruzalémě. Když se ho ptali, proč to vlastně dělal, odpověděl: „Což byste nedělali totéž, kdybyste viděli vraždění židovských dětí?“

Krásná odpověď, bohužel jen příliš naivní. Kolik lidí dělalo pravý opak!

Jak byli Židé nuceni ke stěhování

Americký historik založil svůj výzkum na digitalizovaných dokumentech Institutu Tereziánské iniciativy

Když jsem v roce 2016 získal od své akademické instituce Northwestern University grant na výzkum o nuceném přesídlování Židů v protektorátu Čechy a Morava, obrátil jsem se s žádostí o pomoc na Institut Tereziánské iniciativy. Již dříve jsem v rámci mého širšího projektu o pronásledování Židů v protektorátu pracoval s digitálním archivem ITI a zejména s velmi cennými materiály pražské policie, které se týkaly více než 40 000 Židů žijících v hlavním městě v době okupace a které byly zaměstnanci Institutu naskenovány v předcházejících letech.

Zejména jsem chtěl prozkoumat rozsah zapojení pražské policie do vynucování protižidovských předpisů, jež měly izolovat Židy od jejich nežidovských sousedů. Ale ve skutečnosti jsem v těchto digitalizovaných dokumentech pražské policie našel mnohem víc, než jen aktivity české policie. Její záznamy totiž také ilustrovaly snahu Židů obejít antisemitská opatření, a podkopat tak snahu o jejich izolaci od nežidů.

Pražská policie Židy zadržovala z mnoha důvodů. Například je zatýkala kvůli návštěvám restaurací, kaváren a hospod, kam měli zakázán přístup, za pokusy o nákup jídla a dalších předmětů, na něž měli mít nárok pouze nežidé, či pro pohyb po ulicích a v parcích označených nápisem „Židům nepřístupno“. V takových případech nás dokumenty informují o okolnostech údajných přečinů, obsahují výpovědi zadržených a uložené tresty. Typy prohřešků se postupně proměňovaly s tím, jak nacisté spolu s místními úřady stupňovali protižidovská opatření. Například v reakci na příkaz k označení průkazů Židů písemně „J“ („Jude“), začala policie zatýkat lidi, kteří byli zadrženi s neoznačenými doklady. Od roku 1941 Židé čelili udáním a zatýkání, když na oděvu nenosili na výrazném místě žluté hvězdy.

Židé se snažili pronásledování uniknout

V některých případech zatčení nařídilo gestapo a teprve následně zatčeného muže či ženu předalo policii, ale alespoň podle digitalizovaných spisů měli většinou iniciativu čeští policisté. Zatýkali Židy v reakci na denunciaci, v rámci běžných pochůzek nebo při razířích ve veřejných zařízeních. Toto zapojení pražské policie se stalo ještě problematičtější po začátku deportací do Lodže v okupovaném Polsku a do Terezína. Například v dubnu 1942 český „policejní agent“ zadržel na Vysočanské ulici 44letého židovského muže za nenošení žluté hvězdy. Digitalizované spisy nás informují, že byl po dvou týdnech v policejní vazbě „propuštěn ze zdejší věznice a předán orgánům Zentralstelle za účelem předání do židovského transportu“. Celkově nyní přístupné policejní dokumenty ukazují výrazný posun od roku 1939, kdy policie jen zřídka zasahovala do běžného života pražských Židů, do roku 1940 a zejména 1941, kdy se zatýkání stávalo běžným a jeho následky byly mnohem zásadnější.

V digitalizovaných souborech je také možné najít doklady o nežidech, kteří udávali Židy policii. Například jistý pomocný prodáváč policii na konci října 1941 informoval o třech

Svědék: Miloslav Sláma, Studující, bytem v Praze XI. – Žižkově, Husinecká ul. č. 25 nové.

B. Skutková podstata:

I.

Dne 12. listopadu 1941 o 16.20 hod. zadržel pol. str. unif. Josef Bouček, č. 284 konejší službu na Zimním stadionu na žádost Slámy židovku Eisnerovou, která bruslila na Zimním stadionu na ostrově Štveňici a nebyla oznámena židovskou šesticípou žlutou hvězdou. Jelikož vstup pro židy na Zimním stadionu jest zakázán, byla Eisnerová předvedena na pol. stanici v Karlíně za příčinou dalšího úředního jednání.

KOM. VI.

Pol. major. Karel Lisaví,
č. 284.

Úryvek z protokolu „Uniformovaného policejního strážního sboru“, Oddělení Karlín, dne 12. 11. 1941. Zdroj: Národní archiv.

židovských ženách, které se pokoušely koupit cukr. V jiných případech to byli pražští Němci, kteří naléhali na policii, aby zasáhla proti Židům. Nalézt můžeme též doklady o nežidovských Česích, kteří byli potrestáni za to, že nepomáhali naplňovat antisemitské předpisy. Například když byla jistá židovská žena udána za to, že místo sebe posílá nakupovat služku, policie zatkla také smíchovského řezníka, který jí maso prodal.

Židé se však věznění a trestům nepodřizovali pasivně. Oběti se často odvolávaly a nabízely nejrůznější důvody, jež měly podpořit jejich tvrzení o nevině. Jistý muž zadržený za vstup na malý travnatý pozemek na Ovocném trhu se odvolával na to, že mu nebylo známo, že tento pozemek byl oficiálně parkem. Židovský právník, zatčený a pokutovaný českým strážmistrem v únoru 1941 za prodlévání na Švehlově nábřeží, argumentoval tím, že pouze rychle prošel na straně ulice směrem do města, a jeho čin tak nemohl naplnit právní podstatu slov „prodlévání“ nebo definici „nábřeží“. Zemský úřad však jeho argumenty odmítl a předepsal mu pokutu ve výši 3000 korun. Jiní přistižení tvrdili, že se nařizení na ně nevztahují kvůli sňatku s nežidy nebo protože sami byli dětmi z tzv. smíšených manželství. Snad nejvíce znepokojujivá je výpověď patnáctileté dívky, která po zatčení na policii v listopadu 1941 a jen několik týdnů poté, co byly tisíce pražských Židů deportováni do lodžského ghetta, vypověděla, že její rodina již byla registrována k „emigraci“ a ona se vydala bruslit na Zimní stadion, aby „se ještě jednou a naposled rozloučila se svým dříve oblíbeným sportem“. Nemýlila se, i když deportována byla až v srpnu 1942. Putovala do Terezína a poté do Rigy, kde zahynula. *K ní se také vztahuje obrázek v tomto článku.*

Nucené stěhování za protektorátu

Policejní dokumenty se pak staly velmi cenným zdrojem informací pro můj výzkum o vypovídání pražských Židů z jejich domovů a jejich soustředění v omezeném množství bytů. Na základě doporučení expertů ITI a s jejich pomocí jsme analýzou databáze digitalizovaných dokumentů zjistili podíl těch, kteří byli donuceni se přestěhovat a odkud a kam byli přesunuti. Výsledky tohoto průzkumu ukazují, že více než dvě třetiny osob, pro něž jsou zachovány policejní složky, se v letech před deportací musely alespoň jednou přestěhovat, ►

často se ovšem nuceně stěhovaly několikrát. Ačkoli podle plánů nacistů měli být Židé soustředěni v centru města, v bývalém ghettu na Josefově či na Starém Městě, ukazují policejní dokumenty, že jich nejvíce bylo přesunuto na Vinohrady, nebo se museli stěhovat v rámci této čtvrti.

Ve spolupráci s ITI jsme tento výzkum rozšířili též o regiony Berounska a Uherskobrodská, kde jsme zkoumali přihlášení k pobytu. Výsledky dokazují, že za protektorátu existovaly v pronásledování židovského obyvatelstva velké rozdíly. Zatímco pražští Židé museli běžně protrpět nucené soužití v omezeném množství stále více přelidněných bytů a Židé na jihovýchodní Moravě byli povinni opustit své domovské obce a soustředit se v bývalém ghettu v Uherském Brodě, Židé z Berouna byli z města vysídleni a rozptýleni do zchátralých domů v okolních vesničkách.

Jak ukazuje zkušenost z mé vědecké práce, digitální data Institutu Terežínské iniciativy jsou naprosto zásadní pro jakýkoli výzkum o holocaustu v protektorátu Čechy a Morava. Jako vědec a pedagog se velmi těším na pokračování digitalizace a na zpřístupnění dosud neznámých dokumentů.

Benjamin Frommer

Autor je americký historik působící na Northwestern University a zabývající se československými dějinami. Jeho zásadní kniha o dějinách poválečné spravedlnosti vyšla též česky pod názvem „Národní očista – Retribuce v poválečném Československu“. V současnosti pracuje na knize o pronásledování Židů v českých zemích v době okupace.

Zemřel Jiří Brady

V kanadském Torontu zemřel 12. ledna letošního roku Jiří Brady.

Narodil se 9. února 1928 v Praze a do jara 1941 žil se svými rodiči a se sestrou Hanou v Novém Městě na Moravě. Po okupaci se život celé rodiny hodně změnil, jako ostatně všech židovských rodin. Po zatčení obou rodičů gestapem žili oba sourozenci sami až do května 1942, kdy museli odjet do Terezína. V roce 1944 odjeli Jiří a Hana podzimními transporty do Osvětimi-Březinky už každý sám. Haně bylo jedenáct. Po válce se pouze Jiří Brady vrátil z celé rodiny domů. Vyčítal si, že ač to kdysi rodičům slíbil, nepodařilo se mu Haničku ochránit. Jako by to snad vůbec bylo možné...

V Terezíně se vyučil instalatérskému řemeslu, což se mu později v Kanadě, kam se dostal v roce 1951, velmi hodilo, protože se mu tam podařilo vytvořit úspěšnou instalatérskou firmu s dvěma stovkami zaměstnanců.

Mínulost ho však dohonila i v Kanadě. Hanin kufřík se jménem i transportním číslem z Osvětimi se dostal do Japonska. Japonské děti se svou učitelkou pátraly po osudu majitelky kufříku a objevily v Kanadě jejího bratra. Následovala setkání, články, kniha, film. Osobnost Jiřího Bradyho, jeho statečnost, nezdolnost, ale i dobrosrdečnost je inspirovala k příkladným aktivitám všeho druhu včetně charity. Zvěst o jeho činnosti se rozšířila i do jiných zemí a podněcovala děti k následování. Jiří se stal jejich vzorem.

U příležitosti 85. narozenin dostal od německé vlády „Záslužný kříž se stuhou“, který mu na německém konzulátě v Kanadě za přítomnosti českého velvyslance, českého konzula a dalších významných osobností a členů rodiny slavnostně předal německý konzul. Těch vyznamenání, která Jiří Brady za svou činnost dostal, je víc: „Order of Ontario“, „Queen Elisabeth II Jubilee Avar“, ale nejvíc si (podle svých slov) váží kuriózní medaile: *Před lety jsme měli v našem lyžařském klubu závody ve sjezdu (slalomu) a já jsem vyhrál zlatou medaili. Kdybych nebyl tak skromný, mohl jsem ještě požádat o stříbrnou a bronzovou. Byl jsem totiž jediný ve své kategorii (přes 80 let).*“

České veřejnosti byl Jiří Brady znám kvůli *neudělení* Řádu TGM v říjnu 2016 prezidentem republiky Milošem Zemanem. Jiřímu Bradymu se však dostalo v té době řady jiných vyznamenání

– jmenujme např. tehdejší pražskou primátorku, která mu jménem Magistrátu slavnostně předala klíč od hlavního města, olomouckou univerzitu, Poslaneckou sněmovnu, město Brno, město Zlín, pražskou Židovskou obec, od Nového Města na Moravě obdržel Zlatou lyži. Mnozí tak chtěli dokázat, jak si jeho osobnosti a celoživotní činnosti velice váží. Také ministerský předseda České republiky Bohuslav Sobotka se rozhodl udělit Jiřímu Bradymu Kramářovu medaili. To byla pocta z nejvyšších vládních míst ČR, která mu byla v jeho rodné zemi udělena. Ta, která mu byla přislíbena, a na jejíž udělení byl prezidentovými úředníky výslovně a jmenovitě z Kanady pozván, totiž udělení Řádu TGM, mu byla náhle prezidentem Zemanem odeprána. Paradoxní pomsta za „provinění“ jeho příbuzného, ministra kultury Daniela Hermana, který se sešel s Dalajlámou.

Pamětní medaile Karla Kramáře, kterou mu udělil Bohuslav Sobotka (tehdejší premiér) není ani vyznamenáním ani věcným oceněním, ale symbolem, a tuto medaili předává premiér v upomínku těm, kterým se rozhodl poděkovat za prokazatelné zásluhy o obnovu demokracie, práv a svobod člověka. Kramářova medaile byla Jiřímu Bradymu slavnostně předána ve čtvrtek 27. 10. 2016 v Kramářově vile.

(O Jiřím Brady přinesl náš časopis několik informací – viz č. 37 z ledna 2007, č. 66 z října 2013, č. 68 z února 2014 a č. 82 z listopadu 2016.)

Michal Stránský

Bente Kahan – setkání s legendou

Michaela Vidláková

U nás není Bente Kahan příliš známá, zatímco v Německu a v mnoha dalších zemích je považována za současnou královnu jidiš písní. Ale co pro mne bylo ještě důležitější: tato zpěvačka zhudebnila několik terezínských básní Ilse Weberové, jejichž původní melodie složené samotnou Ilse se nedochovaly (kromě jediné), a s velikým citem je dovede zazpívat. Dlouho jsem ji chtěla slyšet zpívat naživo na koncertu, ne jenom z nevalné reprodukce z internetu. Jenže když jsem přijela např. do Berlína, jedna z prvních vět zněla: „Víš, kdo tu minulý týden zpíval? Bente Kahan!“ Nebo jinde: „Víš, kdo sem přijede přes příští týden? Bente Kahan!“ Několikrát jsem ji takto propásla. A tak není divu, že když mi přišel mail od kamarádky z Drážďan, že tam přijede Bente Kahan, jestli bych se nechtěla zúčastnit jejího koncertu a následného posezení na opožděnou oslavu jejích 60. narozenin, neváhala jsem ani chvíli. I když ta neděle byla můj jediný volný den v třítydenní „šňůře“ všemožných aktivit. Samozřejmě jsem jela. A nelituji!

Kdo je Bente Kahan? Narodila se 23. 9. 1958 v norském Oslu. Oba rodiče přežili holocaust, matce, narozené v Polsku, se podařilo během války uniknout do Švédska, otec, rumunský chasidský rabín přežil jen díky tomu, že si v osvobozeném táboře americký voják všiml, že v hromadě mrtvých těl se maličko pohnula ruka.

Bente vystudovala uměleckou větev univerzity v Tel Avivu a ve studiu ještě pokračovala na Hudební a divadelní akademii v New Yorku. Co všechno ta neskutečně čilá, štíhlá žena, která ve svých 60 letech vypadá jako mladší sestra svého 30letého syna, v životě dokázala! Záběr její tvorby je neuvěřitelně široký: jako herečka začínala v divadle Habima v Izraeli, poté v Národním divadle v Norsku, především však vystupuje jako zpěvačka, také napsala divadelní hry, hrála a psala pro kabaret, překládala, v Norsku založila i vlastní divadlo Dibuk. V r. 2001 se přestěhovala s manželem a dětmi do Wroclavi, kde je ředitelkou Centra pro židovskou kulturu a vzdělání. To je jen malý výčet jejích aktivit – nahrála několik desek, resp. CD, hrála a především zpívala v mnoha zemích světa, v Evropě, v Izraeli, v USA i v Austrálii. Zpívá nejčastěji jidiš, ale také v dalších jazycích – ladino, hebrejsky, německy, anglicky, norský, polsky, rusky i maďarsky. (A umí těmito řečmi i mluvit.) Velký zájem věnovala také terezínské kultuře, ve středu jejího zájmu byla již zmíněná Ilse Weberová, ale také Karel Švenk, Kurt Geron. Navíc – jejím snem bylo obnovit wroclavskou synagogu, která sice nebyla za války zcela zničena, ale během nacismu a komunismu byla zcela zdevastována. Proto v r. 2006 založila nadaci, po letech nezměrného úsilí a boje se její sen stal skutečností a znovuzrozená synagoga zvaná Bílý čáp dnes stojí v plné kráse.

Jak jsme se tedy s Bente potkaly: V Drážďanech je Kraszewského muzeum (Józef Ignacy Kraszewski, 1812–1887, polský národní buditel, historik, spisovatel) umístěné

Bente Kahan (Museen der Stadt Dresden)

v někdejší spisovatelově vile. Tam se v rámci polsko-německých kulturních dní konal v neděli 25. 11. 2018 od 15 hodin její koncert. Dorazila jsem tam o chvíli dřív, v doprovodu kamarádky Eriky – jinak bych to muzeum ve vilové čtvrti těžko hledala. Erika se s Bente znala už dlouho, znaly se, tykaly si, a mne představila s tím, že jsem bývalé terezínské dítě. Od té chvíle se ztratil svět a byly jsme jen my dvě – Bente a já. Pily jsme kávu a pochutnávaly si na domácím jablečném koláči a s plnou pusou si překotně povídaly – tolik, tolik jsme si toho měly co povídat! Naprosto mne zaujala. Jako by se potkaly dvě duše, které k sobě bytostně patří. Ihned jsme si s naprostou samozřejmostí začaly tykat. Kolem stolu plno lidí, pracovníků muzea, organizátorů, dobrovolníků, každý asi chtěl s Bente pár slov prohodit, ale nějak to nešlo, každému mile odpověděla – a už se zase obrátila na mne... Pak už byl čas jít se připravit na koncert. Já měla místo rezervované v první řadě, za chvíli se Bente objevila s kytarou v ruce, přivítali ji, pár úvodních slov a začal koncert. Zpívala a doprovázela se na kytaru. Každá z těch písní jako by pro mne měla ještě jakýsi skrytý smysl, probouzela dávné vzpomínky. Emotivní, ale ne patetický projev Bente mne naprosto strhl. Začala písní Mordechaje Gebirtiga „Kinderjorn“ o šťastných dnech dětství v krakovském štetlu, které tak rychle uteklo. A mně se v mysli objeví moje dětství ve „štetlu“ jménem Terezín. A chybějící babička a děda a... Další píseň zpívala o malém hladovém chlapci, kterého zavřeli do vězení, protože ukradl kus chleba – a mně se zas vynořil Terezín a vzpomínka na jednu ukradenou syrovou bramboru. Píseň „S Brent“, o hrůze pogromu, která ale volá – Bratři, nestůjte jen kolem, haste požár, dokud neshoří všechno a my s tím – ano, to platí pořád – nebuďme lhostejní a hasme požáry, dokud není pozdě. To je ta výzva, které čelíme stále, to je to, co se snažím říkat mladým posluchačům ve školách. Pak přišly na řadu terezínské básně a písně Ilse Weberové ►

– ta o opuštěném kufru na dvoře kasáren, který marně hledá svého starého slepého majitele, Dopis mému dítěti, který píše Ilse svému staršímu synkovi Hanušovi do Švédska, i když ví, že ho nikdy nebude moci poslat, Modlitba malého Tommyho, který se modlí, aby mohl být v nemocnici, ale nemocný jen malinko, aby nepřišel o terezínské haše. To byl ten Tommy, jehož máma Ilse se s ním dobrovolně přihlásila na podzim 1944 do transportu, aby zůstali s jejím manželem Willim všichni pohromadě. Nezůstali, Willi Weber se vrátil... Také vyprávěla o své nadaci, o potížích, jimž musela čelit a s radostí ukázala výsledek renovace synagogy, která je nyní centrem židovské kultury ve Wroclavi. Ještě několik písní, několik básní – a každá z nich ve mně probouzí vzpomínky, nutí mě k zamyšlení. Ale pak je konec. Bente se na mne podívala a udělala krok ke mně, šla mne obejmout a já ji – jako bychom si to domluvily. Ale ještě mne požádala, abych jako jedno z mála dětí, které se po válce z Terezína vrátily, pronesla pár závěrečných slov.

Nečiní mi problém mluvit spatra, protože říkám, co si právě myslím, co v tu chvíli cítím, a tak jsem ze sebe sypala pocity, kterými mě koncert naplnil, a uzavřela to jednou z básní Ilse Weberové, kterou ona nezmínila. Ta báseň promlouvá: neztrácej odvahu, věř v budoucnost, jednou ti snad i tvůj nepřítel podá ruku a řekne: „Člověče, bratře.“ A pak jsme tam stály a držely se kolem ramen a sál tleskal a tleskal.

Přicházeli posluchači, loučili se a děkovali. Bente podepisovala svá CD, i já měla mezi posluchači mnoho známých, bylo prima je zas jednou po dlouhé době uvidět. Všichni ale byli nadšeni z krásného zážitku. Muzeum pak pro menší skupinu přátel připravilo pestrou studenou večeři, umělkyni jsme připili k opožděné oslavě kulatých narozenin. Bente si zase sedla hned blízko mne a já si přála, aby ten večer neskončil. Jenže skončil. Ale už vím, proč je Bente Kahan živá legenda a je škoda, že u nás ji tak málokdo zná a že, pokud vím, právě v Terezíně, kde se zrodilo tolik písní, které tak procítěně zpívá, dosud nevystoupila.

Projev, který přednesla Věra Egermayer na Novém Zélandu při odhalení Památníku zavražděným dětem během holocaustu

Sousední místnost představuje jeden a půl milionu životů. Dětských životů.

Povím vám o jednom. Příběh o jednom knoflíku vybraném z mnoha. Je to o mladém chlapci, jehož obrázek jste viděli na pozvánce na dnešní akci. Jmenuje se Josef Mautner. Vždycky jsem věděla, že mám bratrance Josefa, kterému se říkalo Pepíček. Měla jsem pár údajů o jeho životě: datum narození, datum deportace do Terezína a pak do Osvětimi. Tato data jsem nechala vyrýt na desku, která je na pražském židovském hřbitově, na rodinném hrobu naší zmizelé rodiny.

Ale chyběla mi jeho podoba. Jak opravdu vypadal chlapec, který zmizel téměř beze stopy? Potřeba to zjistit, přišla až s dokončením Dětského památníku holocaustu, který dnes otvíráme.

Po dlouhém hledání na internetu a kontaktu se vzdálenými příbuznými v zapadlé české vesnici, jsem objevila jednu jedinou fotografii. Z izraelského kibucu. Byl to opravdu on, protože v zadu bylo jeho jméno – Pepíček. Krom toho tam je nezaměnitelná rodinná podoba, která se čas od času objevuje. Někdy tu podobu zahlédnu i při zběžném pohledu do zrcadla.

Chlapec na fotografii má na sobě sako a kravatu a slušivý sestřih. Nevypadá moc jako vesnický kluk, kterým ovšem

Pepíček Mautner

byl. Proč asi byl takto oblečen? Dozvěděla jsem se, že jeho maminka ho umístila do židovského sirotčince v Praze a doufala, že tam bude v bezpečí. Představila jsem si, jak ho maminka takhle obléká, aby na žádosti o umístění vypadal dobře.

Všichni rodiče se snažili nějak své děti zachránit. Úkryt a útěk byly možnosti otevřené pouze pro těch pár bohatých a těch s konexemi. Pouze pár z těch 669 židovských dětí, které byly

evakuovány v *kindertransportech* Nicholase Wintona byly z chudých poměrů, jako na příklad Josef a já. Většina rodičů doufala a modlila se, že ta neustálá perzekuce nakonec skončí... nemohli si jistě představit, co je čeká. To bylo nepředstavitelné.

Moje matka byla postavená před stejné dilema jako Josefova. Co se mnou udělá, až dostane předvolání k odsunu. Doma nikdo nebyl. Nikdo nebyl ochoten se mě ujmout, tak mě nakonec musela umístit do malého židovského domova v Praze. Instituce jako sirotčince nebo kláštery jsou často nebezpečná místa. Po Evropě jich mnoho bylo prohledáváno. Mě deportovali z podobného sirotčince jako Josefa. V mém případě se ukázalo, že matčino rozhodnutí neukončilo můj život. Byla jsem osvobozena a nepodlehla jsem tyfu, který propukl v Terezíně, když tam dorazilo několik pochodů smrti ještě když jsem tam byla. Rozhodnutí Josefovy matky bylo tragické. Její milovaný syn zahynul.

Jaké byly životy dětí jako jsem já – a životy těch ztracených – Petra, Martina, Diny, Klariky – jejichž fotografie uvidíte ve vedlejší místnosti? Jaké byly naše životy, než nás deportovali do

koncentračních táborů? Nezávisle na tom, zda jsme přežily, nebo ne, děti narozené ve válečných letech byly tichými svědky žalu, ponížení, bezmoci svých rodičů. A to jsme jako nevinné děti pociťovali také.

Viděla jsem žlutou hvězdu na matčině kabátě. Viděla jsem, jak se přede mnou zavřela vrátka na hřiště. Viděla jsem, jak před námi sousedi přešli na druhou stranu ulice, když jsme je s maminkou potkaly.

Viděla jsem oba své rodiče plakat bezmoci.

Pracuji na tomto projektu již téměř deset let a setkala jsem se se všemi dětmi, které se podílely na sbírce knoflíků. Dvě z nich jsou tady – Benya a Ariel. Už to nejsou děti. Když jsem se s nimi poprvé setkala, řekla jsem jim: „Žít během holocaustu je jako žít v naprosto tmavé místnosti, a pokaždé, když pro vás někdo něco hezkého udělá, je to jakoby vstoupili do místnosti a rozsvítili svíčku. Musíte se soustředit na to světlo.“

To světlo je světlo lidskosti. A to mě, jako čtyřletou, udržovalo při životě. Nikdy nezapomenu na čísi ruce, které mi pomohly zavázat si tkaničku u boty, když jsem nastupovala do vlaku. Nikdy nezapomenu na romskou ženu, která mě navštívila v sirotčinci a přinesla mi jablko. Dřív jsem si myslela, že důležité bylo to jablko. Teď vím, že to důležité byla její návštěva.

Ve svém prvním proslovu v OSN 28. září 2018, naše¹ ministerská předsedkyně Jacinda Ardern mluvila o lidskosti jako základní lidské potřebě. Tak jednoduché slovo. Tak důležitý dar.

A tak, jak pokračuju v hledání Josefa, nalézám drobné útržky z jeho života. Sirotčinec, odkud byl deportován, je jen kousek od mého bytu v Praze. Nechala jsem položit *stolperstein* s jeho jménem na chodníku před budovou. Našla jsem dvě kresby, které podepsal, v Židovském muzeu v Praze. Jsou to dva návrhy kostýmů pro hru. Čtrnáctiletý vesnický chlapec, uvězněný v koncentračním táboře, kreslil návrhy kostýmů. Špičatý klobouk, maska, krajkový límeček. Čím by se asi stal, kdyby přežil? Nikdy se to nedozvíme, ani o něm, ani o těch ostatních. Jejich životy byly utraceny jen proto, že byli Židé.

Josef a já jsme byli na stejném místě, jen v různou dobu. Šlapali jsme

stejnou cestou od vlaku do Terezína. A teď cítím, že jsme zase spolu na stejném místě, a tentokrát i ve stejnou dobu, spolu s našim „whanau“².

Z angličtiny přeložila Rita McLeod

¹ Novozélandská ministerská předsedkyně – pozn. překl.

² Whanau – maorské slovo pro rozvětvenou rodinu, které v novozélandské angličtině nabývá stále většího významu. Pozn. překl. – z Wikipedie.

Věra Egermayer

Projev, který jste právě dočetli, byl přednesen při odhalení památníku ve Wellingtonu 15. listopadu 2018. Památník je sestaven z 1,5 milionu dětských knoflíků. Každý z nich symbolizuje jeden ztracený lidský život. Knoflíky sbíraly novozélandské děti, a tak je vlastně památník dětí dětem.

Věra Egermayer se narodila v roce 1940 ve smíšeném manželství. Než její matka dostala předvolání do Terezína, umístila dcerku Věru do židovského domova v Praze. Věra byla do Terezína deportována posledním transportem AE9 v březnu 1945. V roce 1948 emigrovala s matkou a malým bratrem na Nový Zéland. V 90. letech se vrátila do Prahy a dnes žije střídavě v ČR a na Novém Zélandě. Je členkou Terezínské iniciativy.

Červená středa

Některé klukovské války trvají nadosmrti, ale ty naše ne. Jakmile jsme vychladli po rvačce nebo divočejším sporu, podali jsme si vzájemně ruce a řekli jsme: „Mír.“ Jednoho dne jsme si s kluky opět podávali ruce, ale tentokrát jeden z nás místo obvyklého „Mír“, řekl: „Mír až do příští války.“ Bylo to natolik výstižné, že jsme mu nikdo neoponoval, naopak jsme to zopakovali všichni a říkali jsme to tak už pokaždé.

Ve středu 28. listopadu 2018 se v České republice poprvé konala akce nazvaná Červená středa, a to zásluhou europoslance Pavla Svobody. Červená ve smyslu prolité krve. Organizátory byla Česká biskupská konference (ČBK), Ekumenická rada církví v ČR (ERC) a Federace židovských obcí (FŽO). Tuto aktivitu v originále nazvanou Red Wednesday založila britská papežská organizace Aid to the Church in Need (ACN; Církev v nouzi) a připomíná tak pronásledované pro víru.

Mezi řečníky a zástupci křesťanských církví a židovské obce byli patriarcha Církve československé husitské Tomáš Butta, kardinál Dominik Duka, rabín Ron Hoffberg, Tomáš Kraus (FŽO), biskup Václav Malý, Pavel Pokorný (ERC), P. Stanislav Příbyl (ČBK), Mark von Riedemann (ACN), Jan Royt (KTF, FF UK), Marcela Szymanski (ACN), Petr Jan Vinš (ERC) a synodní senior ČCE Daniel Ženatý (ERC).

Nejdříve jsme se sešli v Malé aule Karolina Univerzity Karlovy, kde proběhla konference Úloha církví ve společnosti. Byli jsme tam jak židé, tak křesťané (o ateistech nevím). Dozvěděli jsme se několik údajů, které nás nepotěšily, třeba to, že poslední dobou „respekt k náboženské svobodě ve světě stále klesá“. Další informací bylo to, že Česká republika je pro židy výjimečně klidnou zemí, dusno je na východ od nás, ale už i na západ od našich hranic. Pro mě bylo novinkou označení „náboženská negramotnost“, která je prý jedním

z problémů Západu. Setkávám se s ní sice neustále – v novinách i debatách, ale nenapadlo mě, že by neznalost náboženství měla svůj název.

Dále jsme se ve Velké aule zúčastnili křesťansko-židovského modlitebního setkání a poté jsme s červenými svíčkami prošli od Karolina ke katolickému kostelu sv. Havla, husitskému kostelu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí a ke Staronové synagoze. Všechny tři budovy byly červeně nasvícené.

Několikrát jsem zaslechl, že tato novinka byla zajímavá a přínosná, ale že jednou by to stačilo, za rok že by se už podobné setkání konat nemuselo, což vyznělo jako laskavé přání. Nicméně pokaždé ten dotyčný dodal: „Ale asi bude muset, svět se nezmění.“

Jak jsme se tam tak sešli, židé, katolíci a protestanti, v poklidu a bez nepřátelství, snad nám to vydrží. Snad nedojde k tomu, že bychom si vzájemně říkali to, co znám z dětství: „Mír – až do příští války.“

Pavel Čáp, člen spolku Exulant

Nová knížka je na světě - Líza Miková

Michaela Vidláková

V prosinci 2018 se nás sešla malá skupinka pozvaných hostů v kulturním sále na Hagiboru, kde byla představena útlá knížka Wernera Imhofa „Ich bitte Sie, wir sind doch Europäer!“. Podtitul pak menším písmem vysvětluje „Lisa Miková – eine Tschechin, die nicht nur Auschwitz überlebt hat“. Kdyby se zeptali mne, co soudím o názvu, řekla bych, že tam mělo stát ne *Tschechin*, ale prostě *Frau*, jestliže už tam z jakýchkoliv důvodů nemělo stát to přesnější *Jüdin* – protože v Osvětimi Líza nebyla proto, že byla Češka, ale proto, že byla Židovka, ať už se sama cítí být příslušnicí toho či onoho etnika anebo tou Evropankou, jak praví název.

Fotografie na obálce ukazuje Lízu jako usměvavé 18leté děvče. Ta šedovlasá dáma, kterou už jen čtyři roky dělí od stovky a která tam seděla ve vozíku, ač hubená a slaboučká stále ještě neztratila něco ze svého půvabu, a přes ztrátu nejtěžší, která ji v posledních letech postihla, když v době, kdy byla v nemocnici, jí zemřel jediný syn Petr, neztratila ani svůj radostný přátelský úsměv, s nímž se vítala s hosty.

Málokdo ví např. o Lízíně nadání, které bohužel nemohla v plné míře v životě uplatnit: byla velmi

Tančícím domě – a proto jeden takový zmenšený realizovaný návrh nemohl chybět ani jako tichý host na téhle malé oslavě.

Autor knížky Werner Imhof zná Lízu z mnoha osobních i společných návštěv ve školách. Jako historik po léta pracoval pro nadaci Brücke-Most, jejímž cílem bylo přesně to, co stojí v jejím názvu: stavět mosty mezi Německem a ostatními národy postiženými za války jeho brutální agresí. Werner si našel celou síť pamětníků zejména mezi těmi, kteří přežili holocaust, i mezi těmi, kdo byli posláni do Německa na nucené práce, jezdil s nimi mezi mladé lidi do škol a do pamětních míst, natáčel jejich vyprávění, vytvořil i výukové video. Příběhy těchto lidí ho hluboce zaujaly nejen jako historika, ale především jako člověka. Mnozí z pamětníků se stali jeho přáteli (ostatně, kdo Wernera zná, tak se jím nemůže nestát). A jedním z nich je právě i Líza.

Útlá brožurka má kolem 100 stran a popisuje různá údobí a zážitky z Lízina života, obsahuje mnoho autentických citátů s jejím charakteristickým způsobem vyjadřování a ilustruje ji množstvím fotografií. Celý ten osud jednoho člověka je doplněn i několika krátkými vzpomínkami jiných pamětníků a historickým popisem doby. Obdivuhodné, kolik se toho do jediné malé, navíc i velice čtivě napsané knížky vešlo! A proč se jmenuje „Ich bitte Sie, wir sind doch Europäer!“? To je taky jedna z Lízíných odpovědí – když ji Werner před lety poprvé navštívil u ní doma, jelikož znal už specificky český a nepříliš zdvořilý zvyk, že si hosté musí sundat boty, zeptal se u dveří: „Mám se zout?“ A dostal odpověď: „Prosím vás, proč?! Jsme přece Evropané!“

talentovanou návrhářkou oděvů. Několik jejích návrhů bylo vystaveno i na retro výstavě v pražském

PŘEDSEDNICTVO TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

vás zve do Pinkasovy synagogy v Praze

na tradiční vzpomínku k 75. výročí

vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince.

V synagoze promluví Hanuš Hron.

PŘIJĎTE V PÁTEK 8. BŘEZNA 2019 V 10.00 HODIN.

Odložený život – Skutečný příběh osvětimské knihovnice

Text i foto: Michal Stránský

Knihu vydala Euromedia Group, a. s. – Ikar, 336 s. + 24 s. obrazových příloh, z angličtiny přeložila Dagmar Lieblová.

Autobiografická knížka Dity Krausové byla čtenářské veřejnosti představena ve středu 28. listopadu minulého roku v pražském knihkupectví Luxor. Prezentace se především zúčastnila autorka a její přítel, španělský autor předešlého románu *Osvětimská knihovnice* Antonio Iturbe, který vycházel ze vzpomínek a z životního příběhu Dity Krausové.

Představení *Odloženého života* a jeho uvedení do čtenářské říše se zúčastnila řada diváků, vesměs autorčiných kamarádů a přátel.

Hned na začátku knihy vysvětluje autorka trochu zvláštní název knihy: „Svůj život jsem začala odkládat již v raném věku. Jak jsem ho ‚odkládala‘? Bylo to neurčité odsouvání, odložené uspokojení, či lépe řečeno, přijala jsem trpkou zkušenost, že nedostanu to, co chci, určitě ne hned a možná nikdy. Že musím trpělivě čekat, zda třeba nedojde ke splnění později. Nebo vůbec ne. Možná, že když naději pozdržím a nebudu na ni myslet, jednoho dne se třeba změní

v pravdu. Někde v hloubi duše jsem věřila, že se kruh uzavře a věci se přeskupí do správného sledu. Vše zaujme své normální místo.

Jen musím počkat.“

Memoárová kniha popisuje život Dity Krausové chronologicky tak, jak je to běžné u podobné literatury. Autorka popisuje události svého života od raného mládí přes deportaci do Terezína, Osvětimi-Birkenau, Hamburku, Bergen-Belsenu a konečně návrat do Prahy, shledání s Otou Krausem a jejich pozdějším odchodem do

Izraele, krušnými začátky v kibucu až do současnosti, kdy spokojeně žije střídavě v Praze a v Izraeli.

Teprve na konci knihy s úlevou konstatuje: „*Jsem šťastná, že přes Hitlerovy snahy nás vyhubit tu je nyní čtrnáct Krausových poválečných potomků.*

Už nemusím čekat, až... Až skončí válka, až budeme osvobozeni, až se vdám, až se narodí dítě, až budeme mít více peněz, až skončí školní rok, až bude mír...

Už nemusím nic odkládat. Už jsem svůj život dohonila.“

**Zveme vás
NA SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY,
který se koná ve čtvrtek 11. dubna 2019**

v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9).

**Zahájení v 10.00 hodin,
prezence od 9.15 hodin.**

Program sněmu:

Zpráva o činnosti předsednictva TI

Zpráva hospodářky

Zpráva revizní komise

Diskuse

Občerstvení

Usnesení

***Volná zábava a přátelské posezení
všech přítomných***